

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Miiko Vainer

KS050

**VÄÄRKOHTLEMISE MÕISTE KÄSITLUS EUROOPA
KAASAEGSES KINNIPEETAVATE INIMÕIGUSTE
KAITSE SÜSTEEMIS**

Diplomitöö

Juhendaja:

Margot Olesk, B.Sc

Tallinn/Tartu 2008

ANNOTATSIOON

Kolledž: Justiitskolledž	Kuu ja aasta: mai 2008
Töö pealkiri: VÄÄRKOHTLEMISE MÕISTE KÄSITLUS EUROOPA KAASAEGSES KINNIPETAVALATE INIMÕIGUSTE KAITSE SÜSTEEMIS.	
Töö autor: Miiko Vainer	allkiri:
<p>Diplomitöö on kirjutatud teemal „Väärkohtlemise mõiste käsitus Euroopa kaasaegses kinnipeetavate inimõiguste kaitse süsteemis,“ ning koosneb 55 leheküljest, selles on 3 peatükki ning kasutatud on 63 allikat. Töö on kirjutatud eesti keeles ning kokkuvõte on ka inglise keeles.</p> <p>Käesoleva töö uurimisobjektiks on kinnipeetava väärkohtlemine Euroopa ning Eesti vangistusõiguses. Töö eesmärgiks on põhiliselt välja selgitada, kui kaugelt ulatub väärkohtlemise mõiste teoorias ja praktikas ning milline on hetkeseis Eesti vanglasüsteemis. Töös kasutatakse põhiliselt EIÕK praktikat ning Euroopa vangistusõigusalaseid allikaid ja siseriiklikul tasandil Eesti Riigikohtu halduskollegiumi otsuseid ning seadusandlust. Kasutatakse ka kirjandust ning paremaks Euroopa süsteemi kategoriseerimiseks puudutatase mõneti ka rahvusvahelise õiguse allikaid.</p> <p>Uurimismeetodiks on kvalitatiivne meetod – kirjalike allikate analüüsimine. Töö käigus on peetud dialoogi Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi vanglate osakonnaga ning kasutatud vastuseid infopäringutele.</p> <p>Töö tulemuseks on asjaolu, et Eesti kuulumine Euroopa Liitu alates 2004. aastast on Eestit pannud vanglasüsteemi veelgi hoogsamalt reformima ning seetõttu minimaliseerub ka kinnipeetavate väärkohtlemine. Siiski ei tulene muutused kinnipeetavate väärkohtlemise osas ainult vanglate reformimisest ning kuulumisest Euroopa Liitu, vaid hõlmab laiemat <i>de facto</i> ning <i>de jure</i> olukorda Euroopa- ja rahvusvahelises õiguses.</p> <p>Töö uudsus tuleneb konkreetse teema varem mitte käsitlemisest konkreetset seoses Eesti vanglasüsteemiga.</p> <p>Tulemusi saab rakendada vanglasüsteemi edasisel reformimisel, kuid samuti õppematerjalina ning Justiitsministeeriumi edasisel suhtlemisel CPTga.</p>	
Töö märksõnadeks on: „inimõigused“, „inimõiguste areng“, „väärkohtlemine“, „piinamine“, „julm ehk ebainimlik ja alandav kohtlemine“, „kinnipeetavate väärkohtlemine Eestis“, „valitsusvälised organisatsioonid“, „Euroopa Inimõiguste Kohtu kaasused“, „Euroopa vangistusõigus“, „rahvusvaheline õigus“.	
Kaitsmisele lubatud: lubada kaitsmisele	
Juhendaja allkiri:	

SISUKORD

ANNOTATSIOON	3
SISUKORD	5
LÜHENDITE LOETELU	7
SISSEJUHATUS	9
1. INIMÕIGUSTE ARENG EUROOPAS 20. SAJANDIL	11
1.1 Gulag ja Natsi-Saksamaa koonduslaagrid – allikad Euroopas inimõigustele tähelepanu suurenemiseks	11
1.2 Tähelepanu suurenemine inimõigustele	13
1.3 Kinnipeetavatega seonduv inimõiguste areng kaasaegse kinnipeetavate õiguste kaitse süsteemini.....	14
1.3.1 Valitsusvälised organisatsioonid – nende olulisus	15
1.3.2 CPT	15
1.3.3 EVR	18
2. VÄÄRKOHTLEMISE MÕISTE EUROOPAS	21
2.1 Üldprintsibid	21
2.2 Riigi positiivsed ja negatiivsed kohustused (tripatite typology)	22
2.3 Väärkohtlemise määratlemine tulenevalt de minimis printsiibist	23
2.4 Piinamine	25
2.5 Julm ehk ebainimlik ja alandav kohtlemine	29
3. KINNIPEETAVATE VÄÄRKOHTLEMINE EESTI VANGLASÜSTEEMIS	37
3.1 Õigusnormistik.....	37
3.2 Kohtupraktika.....	38
3.2.1 EIÕK praktika	38
3.2.2 Riigikohtu praktika	40
3.3 CPT tähelepanekud väärkohtlemise osas	42
3.4 Vanglasüsteemi meetmed väärkohtlemise takistamiseks.....	44
KOKKUVÕTE JA ETTEPANEKUD	48
SUMMARY	51
KIRJANDUSALLIKAD	53

LÜHENDITE LOETELU

a	- aasta
art	- artikle
CPT	- Committe for the Prevention of Torture ehk Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Euroopa Komitee
ECrtHR	- European Court of Human Rights
ECHR	- European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms
EIK	- Euroopa Inimõiguste Konventsioon
EIÕK	- Euroopa Inimõiguste Kohus
EN	- Euroopa Nõukogu
EU	- European Union
EVR	- Euroopa Vanglareeglistik
lg	- lõige
lk	- lehekülg
p	- punkt
sh	- sealhulgas
vt	- vaata

Sissejuhatus

Valitud teema „Väärkohtlemise mõiste käsitus Euroopa kaasaegses kinnipeetavate inimõiguste kaitse süsteemis“ on olnud ja kogub aktuaalsust seoses tähelepanuga inimõigustele kogu maailmas, sh Euroopas ja Euroopa Liidus. Loodud Euroopa Inimõiguste Kohus (EIÕK) saab juba nii palju avaldusi, et nendega on äärmiselt raske toime tulla. Seega ei puuduta kinnipeetavate väärkohtlemise teema ainult mingit kindlat riiki või isikut või isikute ringkonda, vaid kogu maailma ning seega on ühiskondlik vajadus antud teemat uurida ning teha üldistusi ja järeldusi maailma, Euroopa regiooni ning Eesti pinnal.

Aktuaalsus vanglasüsteemis seisneb aga eelkõige selles, et kinnipeetavad leiavad tihtipeale, et iga väiksema pisi on nende väärkohtlemine ning inimõiguste rikkumine. Paraku see aga nii ei ole. Ka on Justiitsministeerium 04.12.2007 algatanud kriminaalhooldusseaduse, vangistusseaduse ja kohtute seaduse muutmise seaduse, mille kohaselt on muuhulgas soov ka Vangistusseadusesse sisse tuua § 4¹ Inimväärkuse austamine ja õiguste järgimine¹, mille kohaselt kinnipeetava inimväärkust peab austama, kuid välja on toodud ka see, et isiku kinnipidamisega kaasnevad paratamatult kannatused. Vangistusseaduse muutmise soov selles osas näitab samuti Justiitsministeeriumi ametnike teemakohast tähelepanu suurenemist. Diplomitöö kirjutamise hetkel on eelnõu juba välja kuulutatud.

Autori huvi antud teema suhtes tekkis töötades vanglas ja nähes, kuidas reaalses elus kinnipeetavate õigusi kaitstakse ning märgates, et vanglasüsteemi sees ei ole piisavalt näha, et viidatakse või ollakse teadlikud EN haldusalas väärkohtlemisega tegelevatest organisatsioonide tegevusest või EIÕK praktikast.

Käesoleva uurimustöö probleemiks on analüüsida, kuidas toimib kinnipeetavate väärkohtlemise kaitse süsteem Euroopa ja Eesti tasemel. Uurimisprobleemile lahenduse otsimiseks on autor püstitanud järgmised ülesanded:

- Kuidas on inimõiguste arengus muutunud väärkohtlemise mõiste

¹Eelnõu 169 SE III, Internetis kättesaadaval:

http://www.riigikogu.ee/?page=pub_oo_file&op=emsplain&content_type=text/html&u=20080413123513&file_id=270638

Euroopa regioonis just selliseks nagu käesolevalt mitmete Euroopa riikide, sealhulgas Eesti õigusest ja praktikast näha võib?

- Milline on väärkohtlemise mõiste ulatus kaasaegses Euroopa vangistusõiguses?
- Millised on riigi negatiivsed ja positiivsed kohustused seonduvalt väärkohtlemisega?
- Milliseks on kujunenud Eestis kinnipeetavate kaitsmine väärkohtlemise eest ning mida peaks konkreetselt tegema?
- Kas ja kuidas saab vanglasüsteem kaitsta ennast kaebuste eest, mis seonduvad väärkohtlemisega?

Töö eesmärgiks on analüüsida EIÕK lahendeid EIK artikli 3 kohta ning teha järeldused kirjanduse ning muude õigusaktide põhjal, analüüsida väärkohtlemise mõistet – mida see hõlmab ning millisest piirist algab. Samuti luua seosed Eesti vanglasüsteemiga ning pakkuda lahendusi uurimisprobleemidele.

Töö hüpotees on püstitatud järgnevalt: kinnipeetavate väärkohtlemine on kindla sisuga mõiste, mille hindamisel tuleb lähtuda EIK praktikast ja EIÕKst ning selle mõiste praktikas ellurakendamine on teatud osas ebapiisav.

Uurimismeetoditena kasutab autor töös kirjalike allikate, EIÕK lahendite, Eesti Riigikohtu lahendite, siseriiklike ja rahvusvaheliste õigusaktide ja minimaalselt internetimaterjali läbi töötamise ja analüüsimise meetodit. Töö lõpus pakub autor välja teatud lahendused uurimisprobleemile.

1. INIMÕIGUSTE ARENG EUROOPAS 20. SAJANDIL

1.1 Gulag ja Natsi-Saksamaa koonduslaagrid – allikad Euroopas inimõigustele tähelepanu suurenemiseks

Kahekümnenda sajandi alguses näitasid inimõiguste madalseisu eelkõige Gulagi süsteem (Laagrite peavalistus) Nõukogude Liidus ja Natsi-Saksamaa koonduslaagrid². Ülekuulamistel, arreteerimisel tunnistuste välja pressimiseks, kuid ka lihtsalt tapmiseks kasutati väga mitmet metoodikat ja motiive. Raskematel juhtudel löödi kaikaga surnuks need, kes olid inimsummas tüüfusesse surnud inimeste laipade keskel hulluks läinud. Arreteerimisel psüühilise meetodina valiti öine aeg, sest siis oli arreteeritu järeleandlikum.³ Mida meie mõistame praegu väärkohtlemise all, oli siis tavaliseks muutunud.

Gulagi režiim sai alguse juba ajal, mil Vladimir Iljitš Lenin kolm nädalat enne Oktoobrirevolutsiooni visandas jõukatele kapitalistidele töökohustuse kohaldamist. Juba Nõukogude riigi alguspäevadest peale ei mõistetud inimesi süüdi selle eest, mida nad olid teinud, vaid selle eest, kes nad olid. Igähele, kes näis olevat kahtlane, st kõigile, kes tegutsesid avalikult või salaja revolutsiooni vastu, rakendati vanglakaristusi, sunnitööd ning isegi surmanuhtlusi, loodi erilaagreid.⁴

Ülestunnistuse saamiseks kasutati hirmutamist koos meelitamise ja valega: näiteks ähvardati tunnistajana väljakutsutud alaneja sugulane arreteerida ja panna ta ühte kambrisse koos süüilikutega. Meelelahustuseks mõtlesid ülekuulajad välja erinevaid piinamise, ebainimlikke ja alandavaid kohtlemise või karistamise viise: uurimisaluse jalgade ja käte kinni sidumine või pigistamine ning tema nina seestpoolt kõditamine (ajude seestpoolt puurimise tunde tekitamine); kuni kuueks päevaks taburetile istuma panemine; nn „lutikaboksi” palja ülakehaga paigutamine, kus pimedas laudkapis tuhanded lutikad imevad ja lämmatavad isikut haisuga.⁵

² Murdoch, J. 2006. The treatment of prisoners: European standards. Strasbourg Cedex: Council of Europe, lk16

³ Solženitsõn, A. 1990. Gulagi Arhipelaag. Tallinn: Eesti Raamat, lk89

⁴ Applebaum, A. 2005. Gulag. Tallinn: Varrak, lk36-38;47

⁵ Idem, lk 91-93; 96

Elu laagrites ei vastanud samuti kriteeriumitele, et küündida tänapäevases mõistes inimväärikuseni. Elati talvisel ajal palja tava all või telkides, kui Nõukogu Liidu Siseasjade Rahvakomissariaat oli saatnud kinnipeetavad ehitama uut laagrit. Valmis ehitatud laagrites oli ruumispuudus suur ja magamisõiguse üle vaidlemine oli elu ja surma küsimus ning selle õiguse eest võitlemine toimus läbi sõimlemise, kaklemise ja tapmise.⁶ Vangide aega ja ruumi piirati, nende näljas hoidmine oli võimude jaoks oluline taktika, seega polnud see juhuslik. Võis juhtuda, et vange sunniti sööma õues ja toit külmus söömise ajal ära. Samuti puudus paljudel kauss ning nad võisid nälga surra, sest eelisjärjekorras said süüa need, kellel see olemas oli. Näljaga kaasnesid vargused – teolt tabatud tõsteti kaasvangide poolt üles ja lasti nad mitmeid kordi õhust maha kukkuda kuni surma saabumiseni.

Üldiselt varieerusid elamis ja töötingimused laagrites paikkonniti. Ühel või teisel määral langesid enamikule kinnipeetavatest siiski osaks kasinad toidukogused; ebapiisavad riietusesemed; isoleeritud majutus; ülihalvad hügieenitingimused ning ebapiisavad meditsiiniteenused. Kinnipeetavaid sunniti raskele füüsilisele tööle, töötingimused olid väga halvad. Tööpäevad olid pikemad kui tsiviilelanikel ja tihti pikendatud laagri administratsiooni poolt.⁷

Inimõiguste madalseisu näitasid ka Natsi-Saksamaa koonduslaagrid, millest esimene on Dachau laager, mis sai valmis 21 märts 1933 ning kus usutakse olevat hukkunud 31591 inimest suitsiidide, alatoitumise ja haiguste tagajärjel⁸, ja oli edaspidiste laagrite mudeliks. See oli Adolf Hitleri võimuletuleku esimestel kuudel, kui hakati arreteerima moodustatud Natsionaalsotsialistliku Saksa Töölispartei jaoks ohtlikke inimesi – kahtlustatavaid kommuniste, ametiühingute aktiviste, liberaalse vaatega poliitikuid ja isegi pastoreid. Need laagrid olid põhiliselt poliitvangide jaoks, kuid rajati ka töölaagreid, kuhu võeti põhiliselt noori, keda sunniti töötama tööstuses – farmides, kaevandustes ja raudteel. Nende töötingimused olid samuti karmid ja paljud surid.⁹

⁶ Applebaum. A. 2005, op.cit, lk197;201

⁷ Applebaum. A. 2005, op.cit, lk 250-271

⁸ Eesti Entsüklopeedia. 2. kd. Tallinn:Kirjastus Valgus,1987,lk 50

⁹ Eesti Entsüklopeedia. 6. kd. Tallinn:Kirjastus Valgus,1990,lk 566; Adamson. A. 2003. Lähiajalugu: Õpik XII klassile. Tallinn:Tallinna Raamatutrukikoda, lk 108

1.2 Tähelepanu suurenemine inimõigustele

Enne 1945 aastat sekkus riik inimõiguste kaitsmisesse tulenevalt siseriiklikest seadustest. Pärast Esimest maailmasõda hakkas küll Rahvaste Liiga vähemrahvuste probleemidele tähelepanu pöörama, aga üksikisik ei saanud siiski veel abi saamiseks toetuda rahvusvahelisele õigusele.¹⁰ Arengupunktideks võib nimetada F.D. Roosevelti „neli vabadust“, mille ta nimetas välja 1941 aasta 6 jaanuaril oma kõnes, kus ta rõhutas, et kõik inimesed maailmas peaksid olema vabad kõnelema ja mõtlema, uskuma millesse nad tahavad, olema vabad hirmust ja teiste (eriti riiklikust) ülekohtust.

Inimõigused hakkasid tõeliselt arenema alles pärast Teist maailmasõda, kui inimõigustest sai tavaline mõiste õiguse, poliitika, moraali ja religiooni valdkondades. Inimõiguse mõiste sõnastamisel on olulised Inimõiguste ülddeklaratsioon (1948) ja rahvusvahelised inimõiguste paktid („Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt” ja „Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt” – 1966).

Tänapäevani on oluliselt suurel määral esindatud positivistlik mõttelaad, mille kohaselt tuleb selgelt eristada seda õigust, mis on olemas (mis on dokumenteeritud) ning seda, mis ehk oleks moraalselt õige ja võiks olemas olla, kuid ei ole. Õiguslik positivism on oma olemuselt loomuõiguse vastand, sest viimase kohaselt on mõned õigused inimese loodud õigustest olenemata olemas ja inimese loodud õigus peaks olema sellele äärmiselt lähedane. Loomuõigus eksisteeris enne õiguslikku positivismi.¹¹

Filosoofilisest vaatenurgast lähtudes võib inimõiguste eksistentsi põhjendada isiklikule arengule orienteeritud isiku eksisteerimise ning indiviidide suhete kui eesmärkide iseeneses vahel olemasolu.¹²

¹⁰ Murdoch, J. 2006, op.cit, lk 16

¹¹ Martin, E.A. Law, Jonathan. 2006 Oxford Dictionary of Law, 6th edition. Oxford: Oxford University Press, 311; 351

¹² Hanski. R. 1999. Rahvusvahelised inimõigused ja nende kaitse. Turku: Åbo Akademi University, lk18

Põhiline samm Euroopa tasandil seoses inimõigustega üldiselt on 1953. aastal jõustunud Euroopa Inimõiguste ja Põhivabaduste Kaitse Konventsioon ehk Euroopa Inimõiguste Konventsioon, millega on praeguseks ühinenud üle 40 riigi, sh Eesti. Konventsiooniga ühinemiseks peab riik olema Euroopa Nõukogu liige ning tõestama, et järgitakse vaba ühiskonna väärtusi ja omatakse demokraatiaks vajalikke väärtusi. Algselt loodi selle juurde Inimõiguste Kohus ja Inimõiguste Komisjon, kuid 1998 aastal jõustunud protokoll nr 11 asendas need üheks suureks terviklikuks kohtuks – EIÕKks, mis täidab algsete organite funktsioone ühe asutusena.¹³

EIÕK's on kohtunike arv liikmesriikide arvuga võrdne ning kohus tegutseb mitmete allüksuste kaudu, mis aitavad lahendada „kõlblikkuse kriteeriumi” küsimust, mis seisneb selles, et inividid, mittevalitsuslikud organisatsioonid ja grupid, kes väidavad, et Euroopa Inimõiguste Konventsioonis tagatud õigusi on rikutud, peavad nad esmalt tõendama, et nende kaubus on kõlblik.¹⁴

Üldiselt võib välja tuua, et EIÕK'le saab esitada kahte sorti kaebusi: individuaalseid kaebused vastavalt art 34 ja kaebused riikidevaheliste vaidluste lahendamiseks vastavalt art 33. Üheks põhiprintsiibiks on kindlasti see, et kohtusse saab pöörduda ainult juhul, kui muud rahvuslikul tasandil kaebuse lahendamiseks tarvitusele võetavatest võimalikest teedest on läbi käidud absoluutselt kõik. See tähendab, et peavad olema läbi käidud kõikide astmete kohtud või on kohus keeldunud kaebust menetlusse võtmast.¹⁵

1.3 Kinnipeetavatega seonduv inimõiguste areng kaasaegse kinnipeetavate õiguste kaitse süsteemini

1948 aasta Inimõiguste ülddeklaratsioon ning 1966 aasta kaks pühalikku lepingut (tsiviil- ja poliitiliste õiguste ning sotsiaalsete, kultuuriliste ja majanduslike õiguste kaitseks) viitavad vaid kaudselt kinnipeetavate õigustele.¹⁶

Olulised arengumomendid Euroopas on kinnipeetavate õiguste kaitseks loodud 1987.

¹³ Hanski. R. 1999, op.cit,lk238; Murdoch, J. 2006, op.cit,lk27

¹⁴ Hanski. R. 1999, op.cit,lk238; Murdoch, J. 2006, op.cit,lk27

¹⁵ Steiner, H.J; Aston, P. 2000. International Human Rights In Context: Law, Politics, Moral, second edition. Oxford: Ocford University Press,lk 797-799

¹⁶ Murdoch, J. 2006, op.cit,lk19

aastal jõustunud „Piinamise ja ebainimliku kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsioon¹⁷” ning selle juurde loodud Piinamise ja Ebainimliku Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee¹⁸ ja kinnipeetavate inimõiguste tagamiseks loodud uuenduslik Euroopa Vanglareeglistik, mis on Ministrite Komitee soovitus liikmesriikide kohta R(87) 3, mille kõige uuem versioon on diplomitöö kirjutamise hetkel välja antud 2006 aasta 11. jaanuaril - Rec(2006)2.

1.3.1 Valitsusvälised organisatsioonid – nende olulisus

Vaatamata riikides ja maailma erinevates regioonides olevatele inimõiguste kaitsemehhanismidele, pole kunagi võimalik saada täielikku ülevaadet inimõiguste olukorrast. Seetõttu ongi paljud valitsusvälised organisatsioonid saanud endale riikide abistamisel informatiivse rolli. Siiski on nende roll piiratud – kui näiteks riik menetleb või arutab ametlikult teatud inimõigusi puudutavat raportit, siis ei ole võimalik neil kaasa rääkida. Neil on alati teatud negatiivsed eeskujud ja riigid, keda nad eelistavad. Kindlasti ei austata riike, kuhu neile ei lasta minna, et inimõiguste olukorda uurida.¹⁹

Siiski on valitsusvälistel organisatsioonidel oluline roll ja suur mõju, mille abil kujundatakse riikide mainet rahvusvahelises koguühiskonnas. Kaasa on nad näiteks saanud rääkida Rahvusvahelise Kriminaalkohtu 1998 Rooma Statuudi loomisel.

Maailmas on tähtsamad inimõigusi kaitsvad valitsusvälised organisatsioonid Human Rights Watch, Amnesty International, The International Federation for Human Rights, World Organisation Against Torture ja International Freedom of Expression of Exchange.

1.3.2 CPT

Tähtsaim diplomitöö teemakohane valitsusväline organisatsioon on Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee

¹⁷ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsioon. - RTII, 05.11.1996, 36/37, 132

¹⁸ Vt pt 4.3

¹⁹ Tomuschat, C. 2007. Human Rights: Between Idealism and Realism. Oxford: Oxford University Press, lk 150-152

ehk CPT. See on loodud 1987. aastal EN Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Konventsiooni juurde.

CPT on loodud EN integreeritud osana ning eesmärgiks on aidata kaasa inimõiguste kaitsele Euroopas. Komitee tegevus seisneb riikidesse visiitide tegemisel ja kinnipidamisasutuste külastamisel, et koha peal uurida, kuidas riik oma kinnipeetavaid kohtleb. Peale seda esitatakse riigile raport ja hakatakse diskussiooni pidama ning riik peab aru andma, mida on kinnipeetavate olukorra parandamiseks ette võetud.²⁰

CPT annab välja üldraporteid oma tegevuse tulemi kohta. Teisele, seitsmendale ja üheteistkümnendale üldraportile²¹ tuginedes on CPT *inter alia* puudutanud järgmisi teemasid :

- kinnipidamisasutuste ülerahvastatus
- kinnipeetavate tegevusprogrammid (töö, haridus, sport *et cetera*)
- kinnipeetavate väljas viibimine
- piisavate tualettruumide olemasolu ja nende kasutamise privaatsus
- piisav hügieense pesemisvõimaluse kasutamine
- välismaailmaga suhtlemine
- vähemusgruppide kaitsmine
- jõu kasutamine vägivaldsete kinnipeetavate suhtes
- efektiivsed uurimisprotseduurid
- distsiplinaarkaristuste kohaldamine
- kinnipidamisasutuste õigesti valitud, kompetentne ja piisav personal
- kinnipeetavate vaheline vägivald
- ühiselamu tüüpi kinnipidamisasutused
- piisava loomuliku valguse ja värske õhu olemasolu
- vanglates leviv HIV ja teised haigused
- ülikõrge turvalisuse astmega kinnipidamisasutused

²⁰ The CPT standards „Substantive“ sections of the CPT’s General Reports, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2006, lk 4

²¹ 2nd General Report [CPT/Inf (92) 3]; 7th General Report [CPT/Inf (97) 10]; 11th General Report [CPT/Inf (2001) 16]

- pika ning eluaegse vangistusega kinnipeetavad

et cetera

Kui võrrelda ÜRO piinamise tõkestamise konventsiooni²² ning Euroopa oma²³, siis viimane rõhutab oluliselt rohkem ennetamist ning on innovatiivsem ning rohkem pealetükkiva iseloomuga järelevalve küsimustes. Oluline on märkida, et CPT ei tegele ainult kinnipeetavate olukordade uurimisega vanglates, vaid kõikide kinnipeetavatega, kes on jäetud ilma vabadusest tänu riiklike võimuorganite tegevusele. Enamus külastusi riikidesse tehakse kindla plaani alusel, kuid võimalikud on ka *ad-hoc* külastused, teatades sellest riigile siiski teatud määral ette. CPT delegatsioon arutab asju *in camera* ja samuti on reeglina nende raportid salajased²⁴. Juhul, kui riik keeldub CPT delegatsiooniga koostööst, võib CPT 2/3 häälteenamusega raporti ilma riigi nõusolekuta avalikustamisele pöörata. Selline juhtum leidis aset aastal 1992, kui Türgi ei olnud CPT korduvate märkuste peale suutnud adekvaatset diskussiooni pidada.²⁵

EIK on mitmetes lahendites viidanud CPT tegevusele. Näiteks Asjas Fedotov vs. Venemaa²⁶ nähtus kaebaja avaldusest ja andmetest, et Igor Leonidovich Fedotov peeti mitmeid kordi kinni kahtlustatavana korruptsiooniga seotud tegevuses, viibis esimest korda vahi all all 14-15 juuni 2000. Tema kinnipidamise jooksul, mis leidis aset 6-7 juuli 2000 täheldas kohus, et teda hoiti terve öö kinni sellises kambri, mis ei olnud kõlblik öö veetmiseks. Talle ei antud süüa, juua ja puudus võimalus vabalt tualetti kasutada. Tema kambri kirjeldus läks kokku CPT tähelepanekutega, mis põhinesid 2001 aasta Moskva kinnipidamisasutuste külastamisel. CPT oli leidnud, et Moskva arestimajad olid täiesti sobimatud pikema kestusega kinni pidamiseks. Kohus leidiski, et mitterahuldavad kinnipidamistingimused, milles kaebajat oli kinni hoitud halvendasid tema mentaalset ahastust, mis oli põhjustatud seadusevastasest kinnipidamise laadist ja langeb seega ebainimlikuks kohtlemiseks artikli 3 mõttes.

²² United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (1984)

²³ European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment (1987)

²⁴ Autori märkus - Eesti on avaldanud CPT 2003 aasta raporti, kuid 2007 aasta külastuse raportit veel avalikustatud ei ole.

²⁵ Steiner, H.J.; Aston, P. 2000. op cit, lk 795-796

²⁶ EIÕK otsus asjas Fedotov vs. Venemaa, 25. Oktoober 2005

Lisaks sellele leidis kohus, et vene võimud ei uurinud piisavalt põhjalikult isiku kaebusi. 2004. a. Võimude poolt algatatud uurimise käigus ei tuvastatud inimõiguste rikkumist.

Teatud riigid ei taha ennast siiski absoluutselt lasta mõjutada CPT soovitudest ja ettepanekutest. Üheks selliseks riigiks on näiteks Ukraina²⁷.

1.3.3 EVR

Oluline on, et see reeglistik ei ole etaloniks; põhineb inimväärikuse austamisel; kohustab vanglatöötajaid vange inimlikult kohtlema, valima hoolikalt kaadrit ja edumeelset töökorraldust.²⁸

2006 aasta reeglistikku peetakse siiani kõige selgemaks ning kõikehõlmavamaks vanglasüsteemi puudutavaks Euroopa dokumendiks, mille kohaselt peaksid vanglad üksteisele üha enam sarnanema hakkama.²⁹

Euroopa Vanglareeglistikule võib üldiselt pidada eelkäiaiks ning teatud mõttes ka ekvivalendiks juba 1955. a. loodud Vangide Kohtlemise Standard Miinimum Reeglistikku (SMR).³⁰ See dokument aitab tõlgendada piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise üldreeglit kinnipeetavate kohta.³¹

EN seisukoht EVR välja andmiseks oli järgmine: EVR luuakse selleks, et rahvusvaheliselt omaks võtta vangla administratsiooni püüdlusi ning kinnipeetavate vajadusi ja et saavutada selle vahel selge ning omavahel seoses olev tasakaal, mille läbi vangla juhtimine ning kinnipeetavate kohtlemine peaks muutuma positiivsemaks, kuid jääma realistlikuks ja olema kaasaegne.³²

2006. a. EVR I osas tuuakse välja põhiprintsiibid:

1. Kõikidel isikutel, kellelt on võetud vabadus, on õigus nende inimõigusi

²⁷ Vt näiteks kaasus Nevmerzhtsky vs. Ukraina, lk 26

²⁸ Ministrite Komitee Soovitus Rec (2006)2 Euroopa vanglareeglistik

²⁹ Smit, D. van Z, 2006, The European Prison Rules, Barcelona, Congrés Penitenciari Internacional: La funció social de la política penitenciària, lk 129

³⁰ endorsed by United Nations Economic and Social Council (ECOSOC) in 1957

³¹ Smit, D. Van Z, 2006, op.cit, lk129-130

³² Idem, lk131

austavale kohtlemisele.

2. Isikud, kellelt on võetud vabadus, säilitavad kõik õigused, mis ei ole neilt seaduslikult võetud süüdimõistva või eelvangistuses hoidmise otsusega.

3. Isikutele, kellelt on võetud vabadus, kehtestatud piirangud peavad olema minimaalsed ning proportsionaalsed õiguspärase eesmärgiga.

4. Rahaliste vahendite puudumine ei õigusta selliseid vanglatingimusi, millega rikutakse kinnipeetavate inimõigusi.

5. Vanglaelu peab olema viidud võimalikult lähedaseks ühiskonna positiivsele elumudelile.

6. Isikute, kellelt on võetud vabadus, kinnipidamist tuleb korraldada selliselt, mis lihtsustaks nende taasloomumist vabasse ühiskonda.

7. Tuleb edendada koostööd vanglaväliste sotsiaalteenuste pakkujatega ning kodanikuühiskonna maksimaalset kaasamist vanglaellu.

8. Avaliku teenistuse tähtsate ülesannete läbiviimisel, nende värbamisel, koolitamisel ja töötamisel tuleb vanglaametnikele võimaldada kõrge taseme säilitamist kinnipeetavate kohtlemisel.

9. Kõikide vangide suhtes rakendatakse regulaarset riiklikku kontrolli ja sõltumatut järelevalvet.

Mõnel üldprintsiiibil on sügavam mõte, kui alguses tõlgendades võib. Näiteks üldprintsiiibil 4 – selle tegelik mõte peitub selles, et kui riigi karistuspoliitika toodab rohkem kinnipeetavaid kui vanglad majutada suudavad, ei pea mitte kinnipeetavad seda taluma, vaid riik peaks sellise toimimise üle vaatama.³³

³³ Idem, lk136-138

Oluline uuenduslik osa 2006 aasta reeglistiku juures on see, et V osas käsitletakse vanglate personali tööd eraldi.³⁴

2006. ja 1987. a. reeglistiku erinevuseks on veel stiil ning mõneti ka sisu. Kogu kujundust on muudetud lihtsamaks. Enamjagu reegleid kehtib nüüd selgelt süüdimõistetute kohta ning kõigest suhteliselt väike osa reeglistiku lõpust on pühendatud vahistatute kohta. Kui võrrelda eelkäiaga, siis nüüdseks on võetud oluliselt kindlam üldsuund, et neid kahte kategooriat eristada. Samuti on uues reeglistikus olemas eraldi peatükk vanglate inspekteerimise ja jälgimise jaoks (pt. VI). Selle peatüki põhiidee seisneb selles, et valitsuste kontrollorganid peavad rangemalt jälgima, et tegevuse läbiviimine oleks kooskõlas rahvusvaheliste üldprintsipidega.³⁵

Nii Parlamentaarne Assamblee, EN kui Euroopa Parlament soovivad, et EVR muutuks veelgi inimlikumaks ja inimestele lähedasemaks. Juba on heaks kiidetud idee Euroopa Vanglate Põhikirjast, mis peaks olema valitsustele siduv. Siiski on see hetkel veel küllaltki abstraktne mõte ning selleks, et saada aru, kuidas riigid sellesse suhtuksid (kas nad tõenäoliselt ratifitseeriksid selle või mitte), on hetkel vaja siiski jälgida, kuidas suhtutakse praegu ja lähitulevikus EVRi. Paljud eksperdid peavad sellist suhtumist siiski liigoptimistlikuks ning auahneks.³⁶

³⁴ ibid

³⁵ ibid

³⁶ Idem, kk139-141

2. VÄÄRKOHTLEMISE MÕISTE EUROOPAS

Nagu ajaloolisest ülevaatest tuleneb, on väärkohtlemise mõiste üsna uus. Erinevad valitsuslikud ja valitsusvälised organisatsioonid on olnud tähtsad väärkohtlemise mõiste seletamisel ja määratlemisel. Eristada tuleb alandavat või ebainimlikku kohtlemist ning piinamist. Käesoleva peatüki on eesmärgiks analüüsida, mida mõistetakse Euroopas väärkohtlemise all ning mida selle määratlemisel tuleb arvesse võtta. Samuti analüüsitakse EIÕK seisukohti kohtupraktika põhjal.

2.1 Üldprintsüübid

EIK artikkel 3 sätestab: Kedagi ei või piinata ega ebainimlikult või alandavalt kohelda ega karistada. EIK artikli 15 kohaselt on artikli 3 kehtivus absoluutne, see tähendab, et sõltumata ohvri käitumisest ja asjaoludest ei tohi artiklit 3 rikkuda. Väärkohtlemist keelustavate normide kaitsealaks on inimväärlikus ja selle vastane toimimine rikub tahtevabadust ning võimalust ise oma elu, vaimu ja keha üle otsustada, sealjuures hõlmab see igäüht, kes on selle riigi jurisdiktsiooni all – nii kodanikke kui ka muid isikuid, kes viibivad riigi jurisdiktsiooni all. Sealhulgas kinnipeetavaid, vahistatuid, hulkureid või kodutuid.³⁷

EIK art 3 on rahvusvahelises õiguses saavutanud *jus cogens* normi olemuse ning selle puhul kehtib *erga omnes* põhimõte. Seega artiklit ei või mitte kunagi rikkuda ning see on kõigile siduv.

Kinnipeetavate väärkohtlemine võib olla põhjustatud aktiivselt, mis tähendab tahtlikku füüsilise jõu väärat kasutamist või rohkem läbi passivse tegutsemise või tegemata jätmise läbi, see tähendab kinnipidamiskoha materiaalseid ebapiisavaid tingimusi, tervishoiu korraldust või muud psüühilist mõjutamist, mis võib ulatuda artiklis 3 keelatud väärkohtlemiseni. Kui kaebus on jõudnud kõlblikuna EIÕK menetlusstaadiumisse, on tähtis määratleda, kas kaebus, milles väärkohtlemist väidetakse olevat rikutud, küündib rikkumise minimaalse raskusastmeni (*de minimise*

³⁷ Maruste, R. 2003 Väärkohtlemise käsitus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas – *Juridica*, 2003, II, lk1

printsip) ning teiseks, kui leitakse, et see lävi on ületatud, siis kuidas seda kohtlemist määratleda.³⁸

Inimõiguste valdkonnas on tavaõiguse staatuse omandanud näiteks piinamise, genotsiidi, orjuse keelustamine ning mittediskrimineerimise põhimõte.³⁹

2.2 Riigi positiivsed ja negatiivsed kohustused (tripatite typology)

Riigi negatiivseteks kohustuseks on hoiduda kõigest sellest, mida võiks käsitleda piinamise või väärkohtlemisena, positiivseks kohustuseks astuda samme selleks, et seda ära hoida. Siiski, kui väärkohtlemine või piinamine on esile kerkinud, on riigil kohustus rakendada kõiki meetmeid, et asetleidnu välja selgitada ja süüdlasi karistada. See kohustus tuleneb EIK artiklist 1. Riigid peavad olema häälestatud süüdlase leidmisele ja viima uurimise läbi efektiivselt.⁴⁰

Positiivne kohustus hõlmab kohustust kaitsta isikute füüsilist heaolu. EIÕK on leidnud lahendis *Pantea vs. Rumeenia*⁴¹, et riigil on kohustus kaitsta kinnipeetavat vahetult eesseisva ohu eest, mida on olnud võimalik ette näha või mille ette nägemiseks oleks pidanud riik rohkem tegema. Leiti ka, et kolmandad isikud, kelle eest tuleb kinnipeetavaid kaitsta, hõlmab *inter alia* teisi kinnipeetavaid.

Õiguste tüpoloogia idee kohaselt peavad riigid ise hoiduma õiguste rikkumisest, kaitsma oma jurisdiktsiooni all olevaid isikuid kolmandate isikute tegevuse eest ning võtma tarvitusele vajalikud abinõud ehk legaalselt õiguste vastu pööratud tegevusi likvideerima, kuid ka kodanikke abistama oma eluga toime tulekul.⁴²

³⁸ Hion, M. 2003. Piinamise, väärkohtlemise ja karistamise keelamine – *Juridica*, 2003, nr Inimõigused ja nende kaitse Euroopas, lk 44-78; Murdoch, J. 2006, op.cit, lk 116

³⁹ Kiviorg, M. 2007, op.cit, lk 140

⁴⁰ Maruste, R. 2003, op.cit, lk 5

⁴¹ EIÕK otsus asjas *Pantea vs. Rumeenia*, 3. juuni 2003

⁴² Selle all on mõeldud ka kolmanda generatsiooni õiguste (näiteks õigus piisavale toidule ja õigus puhtale keskkonnale) kaitsmiseks pööratud teod.

2.3 Väärkohtlemise määratlemine tulenevalt de minimis printsiibist

Väärkohtlemise alaliigid erinevadki peamiselt üksteisest isikule osaks langevate kannatuste intensiivsuse ehk raskusastme poolest.⁴³ Kohtlemise sildistamine ja tõsidusastme määramine sõltub kannatuste tõsidusest ja riigi osalusest antud asjas.

Ka piinamise ning julma ehk ebainimliku ja alandava kohtlemise puhul on tähtis järgida *de minimis* printsiipi, kusjuures antud väärkohtlemine on piinamisest raskusastme poolest nõrgem⁴⁴.

Siiski sõltub lävi erinevate väärkohtlemise liikide vahel tõlgendamisest ning hetkeolukordadest. Samuti sõltub see väärkohtlemise pikkusest, korduste arvust, selle füüsilistest või vaimsetest mõjudest, kuid ka kannatanu soost ja vanusest. Mida üldiselt on peetud ebainimlikuks või alandavaks kohtlemiseks, võib teatud tingimuste koosmõjul osutada piinamiseks.⁴⁵

Et võrrelda paremini suhtumist piinamisse ning ebainimlikku ja alandavasse kohtlemisse Euroopa regioonis ning rahvusvahelisel tasandil ning et hinnata objektiivsemalt Euroopa süsteemi, peab autor vajalikuks tuua näitena USA kui suurriigi seisukoha väärkohtlemise osas. Ka paljude tuntud rahvusvahelise õiguse õigusteadlaste pilgu läbi pole selles osas head eeskujuga just USA president G.W. Bushi ja tema advokaatide tegevus Guantanamo Bay ning Abu Ghraibi näitel.

USA Kaitseministeerium liigitas 2002. aastal Guantanamo kinnipeetavate kohtlemise kolme kategooriasse, millest viimast kahte saaks Euroopas kahtlemata EIÕK tegevust silmas pidades suures osas piinamiseks pidada. Viimase kategooria kui kõige julmemana on välja toodud:

III) Stsenaariote loomine veenmaks kinnipeetavat, et tema või pereliikme surm on vahetult ootav. Samuti võib kinnipeetavaid hoida väljas ülikuumas

⁴³ Maruste, R. 2003, op.cit, lk1

⁴⁴ Maruste, R. 2003, op.cit, lk3

⁴⁵ Robertson, G. 2007, op.cit, lk 595

ilmaga või vastupidi – panna neid jääkülma vee alla. Lubatud on kasutada märga rätikut ning veega pritsimist, et kutsuda kinnipeetavas esile tunne, et ta on uppumas. Lubatud on kasutada füüsilist kontakti nagu näpuga rinda torkamine või tõukamine, kuid see ei või tekitada kehavigastusi.⁴⁶

EIÕK lahendite analüüsimine on ülimalt oluline, et jõuda selgusele piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise erisustes ja määratlustel Euroopas. Näiteks Iirimaa vs Ühendkuningriik⁴⁷ ning samuti Selmouni vs. Prantsusmaa⁴⁸ asjas on kohus mõtestanud ühel või teisel määral lahti nende erisused.

Iirimaa vs. Ühendkuningriik puhul tuvastati menetluse käigus „viie võtte” kasutamine kahtlusosaluste ülekuulamisel. Kaebuses väideti, et kahtlusosaluseid oli sunnitud mitmeid tunde seina ääres ärevas olekus seisma nii, et neile oli pähe pandud must kott, nad pidid kannatama müra ning une, toidu ja veepuuduse käes. Kohus leidis, et kuna nende viie võtte kasutamine oli ette kavatsatud ja kestis pikka aega, siis kui need ei tekitanud otseselt kehalisi vigastusi, siis kindlasti tekitasid need intensiivseid füüsilisi ja vaimseid kannatusi ja tekitasid akuutseid psühhiaatrilisi häireid. Vastavalt sellele saab juhtumit käsitleda artikli 3 rikkumisena. Kohus leidis ka, et selliste võtete kasutamine oli samuti alandav, sest eesmärgiks oli ohvrites tekitada hirmu, ahistatuse ja alaväärsuse tunnet, murda nende psüühilist ja moraaset vastupanuvõimet. Kuigi leiti, et kindlasti tuleb süüdi mõista selline tegutsemine ja mõista see artikli 3 ebainimliku ja alandava kohtlemise alla, kuid mitte piinamise alla, sest piinamisel ja ebainimlikul ja alandaval kohtlemisel või karistamisel tuleb vahet teha nende raskusastet arvesse võttes.⁴⁹

Selmouni vs. Prantsusmaa⁵⁰ asjas oli kohtu jaoks piinamise mõiste jaoks piisav hagi esitaja politseiametnike poolt pekmine pesapallikurikaga või sellele sarnase esemega, tema peale urineerimine ning tema vägistamine.⁵¹ Selle juhtumi puhul rõhutati, et

⁴⁶ Idem, lk 592-593

⁴⁷ EIÕK otsus asjas Iirimaa vs Ühendkuningriik, 18. Jaanuar 1978. – EHRR (1979), seeria A nr 25, § 168

⁴⁸ EIÕK otsus asjas Selmouni vs Prantsusmaa, 28. Juuli 1999

⁴⁹ Murdoch, J. 2006, op.cit, lk 117-118

⁵⁰ EIÕK otsus asjas Selmouni vs Prantsusmaa, 28. Juuli 1999

⁵¹ Murdoch, J. 2006, op.cit, lk 119-120

konventsiooni evolutiivsest tõlgendamisest tulenevalt ei ole tegude kvalifitseerimisel staatilisi fikseeritud piire.⁵²

Kohus on leidnud Soering vs Ühendkuningriik⁵³ asjas, et rikkumise tõsidusel tuleb arvesse võtta kõiki asjaolusid nagu kohtlemise viis ja sisu, selle toimepanemise laad ja meetod. Tuleb arvesse võtta ka kannatanu sugu, vanust ja olukorda. EIK sisu on õiglase tasakaalu leidmine ühiskonna üldiste huvide ja indiviidide fundamentaalsete õiguste kaitsmise vahel. Peers vs. Kreeka⁵⁴ asjas tõi kohus välja selgelt, et on tähtis määrata kindlaks, kas eesmärgiks oli tekitada alaväärsustunne või mitte.

Asjas Papon vs. Prantsusmaa⁵⁵ ei leitud kohus küll artikli 3 rikkumist, kuid märkis seda, et üheski Euroopa Nõukogu liikmesriikidest ei ole kehtestatud kinni pidamise vanuselist ülemmäära. Samuti toodi välja, et mõningatel juhtudel võib eaka inimese pikaajaline kinnipidamine tõstatada artikli 3 rikkumise küsimuse, kuid siiski alati vajalik käsitleda igat juhtumit ainulaadsena. Vanemate inimeste puhul on eriti oluline omada ülevaadet nende tervislikust seisundist ja tingimustest, kus neid kinni peetakse.

Otsustav faktor, mida tuleb arvesse võtta artikli 3 tõlgendamisel ja mõistmisel, on kinnipeetute väärkohtlemise liigi määratlemisel varasemad kohtuotsused, kuid järgima peab ka võimalikke kõrgendatud standardeid, mistõttu võib mõningatel juhtudel väärkohtlemise liigi määratlemisel kohtlemine kergemini küündida piinamiseni.

2.4 Piinamine

Piinamise meetodid ning kohtulahendid on küllalt erinevaid, mis nimetavad teatud tegevust piinamiseks või mitte. Oluline on igat juhtumit analüüsida eraldi.

Piinamise mõiste hõlmab laia valdkonda: tugeva valu, kannatuse ja piina (nii füüsilise kui ka vaimse) tekitamise kõiki vorme. Piinamine seisneb eriti raskes ja teadlikus julmuses, ebainimlikkuses või alandamises, mis toob kaasa tugeva ja terava kannatuse või valu või inimväärikuse alandamise. Piinamise kvalifitseerimiseks peab olema

⁵² Maruste, R. 2003, op.cit,lk2

⁵³ EIÕK otsus asjas Soering vs Ühendkuningriigid, 7. Juuli 1989

⁵⁴ EIÕK otsus asjas Peers vs Kreeka, 19. Aprill 2001

⁵⁵ EIÕK otsus asjas Papon vs. Prantsusmaa, 7. juuni 2001

täidetud tingimused: piin peab olema teadlikult ehk meelega tekitatud ühel või mitmel määratluses antud eesmärgil; piin peab olema tekitatud ametiasutuste või -isikute õhutusel, teadmisel, korraldamisel või vahetul osalusel; määratlusega ei ole hõlmatud seaduspäraste sanktsioonidega paratamatult kaasnevad mõõdukad kannatused, valu või üleelamised.⁵⁶

Esimest korda, kui EIK leidis, et riik on süüdi piinamises, oli Aksoy vs. Türki⁵⁷ kaasuses seoses riigi esindajate ülekuulamisega. Hagi esitaja oli lahti rietatud, käed selja taha seotult üles riputatud (Palestiina riputamine). Selline väärkohtlemise vorm pidi olema tahtlikult tekitatud ja oli nii julma ja tõsist laadi, sest tekitas kannatanul tõsist valu ja sellele järgnes ajutine käte halvatus ning seega pidi selle lugema piinamiseks. Samuti olid ametnikud selle teo ette valmistanud ja nende eesmärgiks oli informatsiooni või ülestunnistuse välja pressimine.⁵⁸

Dissidentidest poliitvangide ülekuulamisega seonduvalt on ka Dikme vs. Türki⁵⁹ kaasus, kus hagi esitajateks olid Metin Dikme, sündinud 1969, keda kohtuotsuse langetamise ajal peeti kinni Istanbuli Vanglas ja tema ema, Emile Dikme, sündinud 1933 ja elas Viinis. Mõlemad on türki rahvusest. Hr Dikme arreteeriti 10. veebruaril 1992 ja võeti vahi alla Anti-Terrorismi Istanbuli Julgestuspolitsei Brigaadi poolt kahtlustatavana mitmete rünnakute korraldamises äärmiselt vasakpoolsete vaadetega grupi „Devrimci Sol” (revolutsioonilised vasakpoolsed) nimel. 26. Veebruaril 1992 uuris teda kohtumeditsiini spetsialist, kes raporteeris vaid vanadest kriimustustest Hr Dikme vasakul põlvel, kuhu peale olid kujunenud kärnad. Sellel samal päeval andis Istanbuli Julgeolekukohtu kohtunik käsu ta vahi alla võtta. Ta transporditi Istanbuli Vanglasse 28. veebruaril 1992 ja seal kontrollis teda vanglaarst, kes märkis aruandesse umbes kahekümne marrastuse jäljed, lõiked ja kriimustused peamiselt jalgadel ja kätel. 9. juulil 1993 loeti tema kaebus lõpetatuks, mis oli esitatud teenistuses olevate politseiametnike vastu. Hr Dikme kaebas, et teda piinati vahi all viibides, rikkudes seega EIK artiklit 3. Samuti jäi hagi esitaja seisukohale, et teda ei informeeritud süüdistustest, mille alusel ta kinni peeti (rikkudes artiklit 5 §2), ei viidud koheselt kohtu ette (rikkudes artiklit 5 §3) ja ei võimaldatud kohtuda tema

⁵⁶ idem

⁵⁷ EIÕK otsus asjas Aksoy vs Türki, 18. Detsember 1996

⁵⁸ Murdoch, J. 2006, op.cit,lk,118

⁵⁹ EIÕK otsus asjas Dikme vs Türki, 11. juuli 2000

advokaadiga vahi all viibimisel ja Rahvusliku Julgeolekukohtu kohtumenetluse ajal (rikkudes artikli 6 §1 ja §3). Hr Dikme kaebas ka, et tal ei võimaldatud knnipidamise vältel kohtuda oma pojaga (rikkudes artiklit 8). Olnud arutanud artikli 3 rikkumise võimalikkust, asus kohus seisukohale, et vägivald, mis Hr Dikmele põhjustati oli nii ebainimlik kui alandav. Seetõttu oli tähtis teha kindlaks, kas väärkohtlemist saab määratleda kui piinamist, nagu kaebaja väitis. Oli ümberlukkamatu, et hagi esitaja elas läbi pidevat füüsilist valu ja ärevustunnet, mille põhjustas teadmatus, mis teda ees ootab ja korduvad löögid, mis said talle omaks vahi all viibides ülekuulamise käigus. Kohus hindas, et selline kohtlemine, mis talle oli tekitatud, olid põhjustanud riigiametnikud oma teenistusülesannete täitmisel eesmärgiga välja pressida ülestunnistus või informatsioon rikkumise kohta, milles teda süüdistati. Et see oli nii, võttes arvesse kõiki vägivalda akte kaebaja vastu, leidis kohus, et need olid olnud eriti tõsised ja julmad nii, et need pidid põhjustama Hr Dikmele akuutset valu ja kannatusi, klassifitseerus see vastavalt piinamiseks, artikli 3 tähenduses.

Seoses riigi ebapiisavate uurimismeetodite kasutamisega on EIK andnud lahendi Salman vs. Türgi⁶⁰, kus Agit Salman viibis vahi all ja ta väitis, et teda peksti keppide ja püssipäradega, kui ta vahi all viibis. Kunas riik ei suutnud tõestada vahi all tekkinud vigastuste mitte tekitamist ega neid ühel või teisel viisil seletada, siis kohus luges riiki asjas süüdi olevat ning tekitatud vigastuste tõsidust arvesse võttes leiti, et isikut piinati.

Kinnipeetava kohtlemise, piinamise vormide ning füüsilise jõu kasutamise näitlikustamiseks võib tuua asja Aydin vs. Türgi⁶¹, kus kinnipeetu, 17-aastane kurdi päritolu tüdruk, võeti riigi esindajate poolt sunniviisiliselt riidest lahti, peksti, pritsiti külma veega ja vägistati mitmeid kordi järjest. Kohus leidis, et kinnipeetu vägistamist riigiametnike poolt peab tõlgendama kui surmtõsist ja vastumeelset piinamise juhtumit. Eriti julmaks tegi selle kohtlemise see, et ohvri haavatavust ja nõrgendatud vastupanu kasutati ära. Samuti jätab vägistamine psühholoogilised haavad, mis ei saa nii kiiresti läbi kui teised kehalise või vaimse väärkohtlemise vormid. Hagi esitaja

⁶⁰ EIÕK otsus asjas Salman vs Türgi, 27. Juuni 2000

⁶¹ EIÕK otsus asjas Aydin vs Türgi, 25. September 1997

elas läbi terava füüsilise valu sunnitud suguühte tõttu, mis pidi jätma talle eneseväärikust alandava ja rikutud enesetunde nii füüsilisel kui vaimsel tasandil.⁶²

Jõu kasutamise kohta, kuid ka seoses arstiabi andmise viivitamisega võib näitena tuua asja Ilhan vs. Türgi⁶³ oli Abdüllatif Ilhan'i löödud riigivõimude poolt vahi all pidamise ajal pähe vähemalt üks kord vintpüssiga G3. Selle tulemusena tekkis ohvril tõsine sinikas ja peatrauma, mis põhjustas ajukahjustuse ja pikaajalise ajufunktsioonide halvenemise. Vaatamata sellele, et tal olid nähtavad vigastused ja ilmselged kõndimis- ja rääkimishäired, viivatati tema haiglasse toimetamisega umbes 36 tundi. Võttes arvesse väärkohtlemise tõsidust ja asjaolusid, ajavahemikku enne, kui ta sai kohast meditsiinilist abi, leidis kohus, et isiku kannatused olid niivõrd tõsised ja julmad, et seda võib iseloomustada kui piinamist.

Piinamine võib seonduda füüsiliste kannatuste ja valu tekitamisega löömise ja peksmise näol või valu ja kannatuste tekitamisega mitmesuguste tehniliste vahendite jmt abil, kuid piinamisena võib käsitleda ka isiku teadlikku paigutamist tingimustesse, mis kutsuvad esile samuti tõsiseid kannatusi. Selliste kannatuste allikateks võivad olla näiteks müra käes hoidmine, külma veega pritsimine, näljutamine, seksuaalne vägivald, elektrišoki andimine, ravimitest ilma jätmine⁶⁴.

⁶² Murdoch, J. 2006, op.cit,lk 120

⁶³ EIÕK otsus asjas Ilhan vs Türgi, 27. Juuni 2000

⁶⁴ Maruste, R. 2003, op.cit,lk2

2.5 Julm ehk ebainimlik ja alandav kohtlemine

Julmale ehk ebainimlikule ja alandavale kohtlemisele on iseloomulik isiksuse väärikuse ja tahte riivamine, isiku maine kahjustamine, tema alandamine ning hirmu ja alaväärsustunde tekitamine. EIÕK on tihti leidnud selge erinevuse piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise vahel, aga enamasti mitte alandava ja ebainimliku kohtlemise vahel, kuigi on ka erandeid. Tähtis on hinnata asjaolusid õigesti, võttes arvesse kõiki tegureid, et jõuda objektiivse kohtuotsuseni. Peab jälgima, kas kohtlemise eesmärgiks oli isikut alandada ja alavääristada või mitte.⁶⁵

Näiteks kinnipeetava kohtlemise, kinnipeetava üle järelvalve ning vangla väärarivahendite ja jõu kasutamise kohta on näitlikustamiseks lahend EIÕK otsus asjas Kudla vs.Poola.⁶⁶ Kaasus võeti EIÕK'sse sisse 12. Aprillil 1995. a. Hr Kudla kaebas lisaks muudele arvatavatele rikkumistele, et kinnipidamisasutuses ei võimaldanud talle piisavat psühhiaatrilist abi, rikkudes sellega artiklit 3. Kohus märkis, et meditsiinilised tõendid, mida valitsus esitas, näitasid, et kaebaja nõudis ja ka sai meditsiinilist tähelepanu. Teda uuriti erinevate eriarstide poolt ja ta sai sagedasti psühhiaatrilist abi. Pärast esimest suitsiidikatset, anti kaebajale spetsiaalset psühhiaatrilist abi Wrocław Vangla haiglas, mis kestis 2 kuud ja hiljem tegi ta läbi kaks uut läbivaatlust. Mõõndatavasti ei takistanud see teda tegemast teist katset võtta endalt elu jaanuaris 1995. Siiski ei pidanud kohus vajalikuks ilmsiks tuua, kas see suitsiidikatse toimus tähelepanu tõmbamiseks nagu ametivõimud olid kinnitanud või ilminguna tema psüühilisest häirest, sest hagi esitajal polnud mingeid asjakohaseid tõendeid selle kohta, et juhtunu eest oleksid vastutavad ametivõimud. Kohus on nõus, et kaebaja psühholoogiline loomus muutis ta rohkem haavatumaks kui keskmise kinnipeetu ja et tema kinnipidamine viis ta teatava kannatuse, ängistuse ja hirmu tundmiseni, eriti kui teda hoiti 11. juunist 29 oktoobrini 1996 psühhiaatrilistel kaalutlustel eritähelepanu all kinni suitsiidikatse tõenäosuse tõttu, mis võis tema elu ohtu seada, kuid ei leidnud, et hagi esitajat on vääralt koheldud ja sealjuures rikutud artiklit 3.

⁶⁵ Hion, M. 2003, op.cit,lk9

⁶⁶ EIÕK otsus asjas Kudla vs.Poola, 16. detsember 1997

Aktuaalne teema seoses ebainimliku ja alandava kohtlemisega on riigi poolt kinnipeetavatele piisava tervishoiu tagamine – eriti HIV‘d puudutavad teemad.

Erinevalt paljudest teistest rahvusvahelise õiguse allikatest, ei sisalda EIK norme tervishoiu kohta. Siiski on tervishoid hõlmatud ka artiklis 3. Ajalooliselt on EIÕK kasutanud päris palju artiklit 3 ebapiisavate kinnipidamistingimuste adresseerimiseks (eriti seoses riigi positiivsete kohustustega tagada inimlikud tingimused). Muuhulgas on kinnipidamistingimustega seonduvad kohtulahendid puudutanud ebasanitaarseid tualettruume ja ebapiisavat kambri suurust.⁶⁷

Artikliga 3 seotud hiljutine EIÕK kohtupraktika näitab, et EIKi saab kasutada, et kaitsta kinnipeetavaid vanglas süstaldes leviva HIV eest. Selleks, et vähendada HIV ja AIDSi nakatumist, on ülimalt oluline teadvustada inimõigusi ja põhiõigusi. Asjaolu, et ainult 7 EL liikmesriiki on laiendanud steriilsete süstalde jagamise vanglatesse, on viinud päris tõsise inimõigusi ja tervishoigusüsteemi puudutavate probleemideni⁶⁸.

Vastavalt WHO andmetele on vanglates HIVsse nakatunud isikute arv oluliselt kõrgem kui väljapool vanglaid.⁶⁹

Et kirjeldada, kui halb olukord on, võib näitena tuua Antonia Maria Costa (ÜRO Narko- ja Kuritegude Ameti tegevjuht) kirjeldust ühest kinnipeetavast teatud vanglas, kus ta käis: Kohtasin isikut, kes teenis palju raha üürides kaaskinnipeetavatele välja pastakast isetehtud algeelist süstalt. Ta küsis ühe kasutamise eest ühe sendi ja väitis, et teenib päevas 300 süstimise pealt 3 dollarit.⁷⁰

HIV ja C Hepatiit pole kumbki ravitavad, aga on mõlemad ennetatavad. WHO andmetel on neis riikides, kus on hakatud steriilseid süstlaid kinnipeetavatele jagama, HIVsse nakatumine vähenema hakanud. Ka CPT on pidevalt olnud seisukohal, et ebapiisav tervishoiu korraldamine võib ulatuda ebainimlikuks või alandavaks

⁶⁷ Lines, R. 2007. *Injering Reason: Prison Syringe Exchange and Article 3 of the European Convention on Human Rights*. E.H.R.L.R. Issue 1. © Sweet & Maxwell LTD, lk. 79

⁶⁸ *Idem*, lk.66-67

⁶⁹ *Idem*, lk.68

⁷⁰ *ibid*

kohtlemiseks.⁷¹

Artikli 3 absoluutsest iseloomust tuleneb, et riik peab tegema kõik selleks, et kaitsta neid isikuid HIVsse nakatumast, kes ennast süstivad. Riik võib muidugi vaielda, et süstaldest ilma jätmine on osa loomulikust karistusest, sest karistades isikut vanglakaristusega, on eesmärgiks ka muuhulgas tema narkootikumide tarbimisest võõrutamine. Siiski on HIV iseenesest niivõrd tõsine, et riik peab arvestama vanglat ja valitsevat olukorda ning vastavalt sellele tegutsema.⁷²

Tugevama HIVsse nakatumise seisukoha kohaselt riik mitte ainult ei jäta kinnipeetavaid ilma võimalusest piisavaks tervishoiuks, vaid seab nad otseselt ohtu nakatuda HIVsse. Siiski võib artikli 3 rakendamine HIVsse nakatumisega seonduvalt problemaatiline olla, sest artikli tõlgendamise määr on liiga lai ning see võib igal ajal põhjustada ettearvamatut kohtupraktikat. Seetõttu võib kohus anda endale vastuolulisi lahendeid, mis võib rahvusvahelises kommunis tekitada liigset ebahütlust. Õnneks on viimasel ajal kohus oma lahendites olnud ühtsel seisukohal, et artikkel 3 on potentsiaalne norm ka HIV teemadel kinnipidamisasutustes.⁷³

Ka EVR reegel 40:3 nõuab, et ei isoleeritaks neid kinnipeetavaid teistest ainult selle tõttu, et neil on HIV.

Vähemusgruppide väärkohtlemisega seonduvalt on illustreerivaks kaasuseks Vincent vs. Prantsusmaa⁷⁴, kus isik peeti kahtlusalusena kinni ja viidi Nanterre' Vanglasse 25. novembril 2002 ja kuulati ta üle kahtlustatavana seitsme aastase imiku röövis osalemise eest. Ta esitas mitmeid avaldusi kaitsjoni saamiseks, kuid kõik lükati tagasi. Pärast algset kinnipidamist Nanterre' Vanglas, viidi ta järgnevalt üle ka Fresnes'i Vanglasse, Cergy-Pontoise Vanglasse, Meaux-Chauconin'i Vanglasse ja La Santé Vanglasse. Juba esmakordselt vanglasse sattumisest saadik oli ta esitanud mitmeid kaebusi kohalikele ja ka rahvusvahelistele kohtutele seoses kinnipidamistingimustega. Ta väitis, et kamber Nanterre' Vangla, kus ta viibis, ei olnud kavandatud ratastoolide jaoks ja tal olid mitmed praktilised raskused.

⁷¹ Idem, lk.69-71

⁷² ibid

⁷³ Idem, lk.73-75

⁷⁴ EIÕK otsus asjas Vincent vs. Prantsusmaa, 24. oktoober 2006

Veebruaris 2003 viidi ta Fresnes' Vanglasse, mille kohta kaebas Vincent, et see vangla ei olnud mõeldud halvatud inimeste majutamiseks, täpsemalt valmistasid talle probleeme kitsad ukсед, kust ta ratastooliga läbi ei mahtunud. Ta oli pandud olukorda, kus oli sunnitud teistest kinnipeetutest sõltuma. Juunis 2003 viidi ta Cerg-Pontoise' Vanglasse, kus oli probleemiks iseseisev pääsemine raamatukogusse ning pesemisvõimaluse puudumine kuuk ajaks. Veebruaris 2005 sai ta Meaux Vanglasse, kus ta paiguati kambrisse, mis vastas tema puudest tulenevatele vajadustele ja mis asetses lifti lähedal ning millega sai sõita meditsiiniosakonda. Alates 21 märtsist 2006 hoiti teda Villepinte Vanglas, mille kohta ta väidab, et tingimused ei vastanud tema toimetulekule seoses puudega. Kohus märkis, et nii kaebaja kui ka Prantsuse Valitsus kinnitasid, et Fresnes' Vangla, mis on väga vana hoone, oli ilmselgelt ebasobiv vangistuse kandmise koht inimeste jaoks, kellel on füüsiline puue ja kes saavad liikuda ainult ratastoolis. Kuigi kambrites on kohandatud mööbli ja sanitaaringimustega, polnud hagi esitajal sellegipoolest võimalik kambrist lahkuda või vanglas liikuda iseseisvalt. Võis pidada alandavaks ja eneseväarikust alandavaks asjaolu, et uksest välja saamiseks pidi iga kord inimest kandma seni, kuni tema ratastool kokku pakiti, uksest välja tõsteti ja uuesti kokku pandi. Lisaks sellele oli ta täielikult allutatud teiste inimeste võimalustele. Veelgi enam, ta elas sellistes tingimustes neli kuud, kuigi temaga kaasnevat komplitseeritust olid tähele pannud vangla administratsioon, kriminaalhooldusametnikud ja vangla arst ning teda oleks olnud võimalik viia üle mõnesse teise Pariisi piirkonna kinnipidamisasutusse. Ei tuvastatud kindlat kavatsust isikut alavääristada või alandada, kuid kohus otsustas siiski, et puudega inimese kinni pidamine, kui ta ei saa iseseisvalt liikuda ega kambrist lahkuda liigitus artikli 3 mõttes alandava kohtlemise mõttes.

Ebainimlik ja alandav kohtlemine võib seisneda näiteks sunniviisilises pea kiilaks ajamises. Asjas Yankov vs Bulgaaria⁷⁵ kaebas Todor Antimov Yankov, et vahi all hoidmise ajal oli tema kohtlemine vastuolus artikliga 3, mis seisnes selles, et ta pandi eralduskambrisse ja raseeriti tema pea sunniviisiliselt. Kohus täheldas, et vangil, kellel pea aetakse kiilaks sunnitud, tekib tõenäoliselt alaväärsustunde, sest isiku välimust muudetakse vastu tema tahtmist. Sündmuse aset leidmisest tõestab muuhulgas ka asjaolu, et tema paljas pea oli kõigile näha - sealhulgas

⁷⁵ EIÕK otsus asjas Yankov vs. Bulgaaria, 11. detsember 2003

vanglatöötajatele, kaaskinnipeetutele ja külastajatele või avalikkusele, kui isik vabastati või toodi hiljem avalikku kohta. Kohus võttis arvesse, et vahistatu pea kiilaks ajamine oli tegu, mille tulemusena võis tekkida eneseväärikust vähendav efekt või alaväärsustunne. Teol, mille peale kaevati puudus seaduslik alus ja ennast maksma panev õigustus. Isegi, kui tehtu eesmärk ei olnud alandada, oli hagi esitaja juuste eemaldamine ilma asjakohase õigustusega omavoliline ja karistav. Kaebajal oli kindlasti põhjust uskuda, et teo kavatsus seisnes tema alandamises, sest tema pea aeti kiilaks karistuse kontekstis, st kinnipidamisasutuses. Olles arvesse võtnud isiku vanust ja tema ilmumist kiilaks aetud peaga kohtuistungile, oli alust tegu kohelda inimväärikust alandava karistamisena.

Väärkohtlemise puhul võib esineda ka mitmeid näitajaid koos – nagu oli kaasuses Mathew vs. Holland⁷⁶, kus kaebas hagi esitaja, et teda kuritarvitati füüsiliselt vangla administratsiooni poolt ja tekitati vigastusi jalgade aheldamise tõttu; et ignoreeriti tema meditsiinilise abi, ratastooli ja füsioteraapia nõudmist. Samuti kaebas ta üksikvangistuses oldud aja kestuse ja kambri tingimuste üle viidates artikli 3 rikkumisele. Kohtuotsuses märgiti ära, et kaebajat hoiti ligi 2 aastat üksikvangistuses vangla ülemisel korrusel, kus kaheksa kuni kümne kuu jooksul oli katus nii katki, et vihma sadas sisse. Samuti, tingitult sellest, et ta kõndimine oli vaevaline, välditi talle füüsiliste harjutuste või värske õhu käes viibimise pakkumist. See oli kohtu arvates artikli 3 rikkumine.

Samuti võib mitmete asjade koosinemist (halvad kinnipidamistingimused, ebamõistlikult pikka aega eralduskambris hoidmine, eraldatuses hoidmine) täheldada ka asjas Ilascu vs. Moldaavia ja Venemaa.⁷⁷ Süüdimõistetud ootas surmanuhtluse täideviimist ning viitas halbadele kinnipidamistingimustele. Kohus leidis, et enne seda hoiti teda kaheksa aastat täielikus isolatsioonis nii, et tal puudus kontakt teiste kinnipeetavatega ning ei saanud teada uudistest väljaspool vanglat. Samuti ei saanud ta vastu võtta ja saata kirju ning talle ei antud võimalust oma advokaadi ega perega kokku saada. Tema kamber oli isegi talvisel ajal ebapiisavalt kütud ja seal polnud ventilatsiooni ega loomulikku valgust. Hr Ilaşcu jäeti ka toidust karistuseks ilma ja olles talle pakkide saamiseks piirangud seadnud, jõudis temani toit, mis oli söömiseks

⁷⁶ EIÕK otsus asjas Mathew vs. Holland, 29. september 2005

⁷⁷ EIÕK otsus asjas Ilascu vs. Moldaavia ja Venemaa, 25. Oktoober 2005

kõlbmatu. Tal võimaldati väga harva end pesta, tihtipeale tuli järgmist korda oodata mitmeid kuid. Oma otsuses viitas kohus ka CPT raportile, mis põhines Transdniestria vangla külastusel 2000. aastal, kus kirjeldati isolatsioonikambreid.

Mitmed kaebused ja EIÕK otsused on seotud ka ruumipuudusega ja suitsuste kambritega. Asjas *Ostrovar vs. Moldova*⁷⁸ leidis kohus, et 1.78-2.02 m² või 1.5-1.93 m² kinnipeetava kohta on ebapiisav, kuid toetudes CPT raportile, mis põhines Azerbaidžaaani visiidile 24. novembril 2002, võib olla piisav 4 m² ruumi ühe kinnipeetava kohta. Samuti märgib kohus, et on oluline hoida eraldi isiku soovil ta nendest kinnipeetavatest, kes suitsetavad, kui ta ise ei suitseta ja eriti sellisel juhul, kui see oleks oluline selle konkreetse isiku tervise mõttes.

Ülerahvastatusega seonduvalt on EIÕK andnud lahendi *Kalashnikov vs. Venemaa*⁷⁹, milles nimetab, et ka ainuüksi ruumipuudus võib küündida artikli 3 rikkumiseks.

Ka kaasuses *Nevmerzhtsky vs. Ukraina*⁸⁰ on teemaks ruumipuudus, kuid ka sundtoitmine, ebasanitaarsed kinnipidamistingimused ning arstiabi nappus. Kaebuse esitas EIÕK'le hagi Yevgen Ivanovych Nevmerzhtsk, kes on Ukraina kodanik. Vahemikus 8 aprill 1997 kuni 22 veebruar 2000 peeti teda kinni Kiievi regiooni ajutises uurimiseraldus ükuses (SIZO No. 1), süüdistatuna ebaseaduslikes valuutatehingutes, varguses, maksupettuses, võimu kuritarvitamises ja võltsimises. Teatud perioodidel keeldus ta söömisest, pidades näljastreiki. Ta kaebas, et ta pandi 7m² kambrisse koos 12 teise kinnipeetuga, kus ei olnud võimalust vee tarbimiseks – joomiseks või pesemiseks; kambris olid lutikad ja täid, mille tõttu haigestus ta sügelistesse. 1. aprillil 1999, kui ta oli veel jätkamas näljastreiki, pandi ta 10 päevaks isolatsioonikambrisse. 7m² 'ne kamber oli niiske, märgade betoonseinadega, ventilatsioon puudus ja talle ei võimaldatud regulaarseid päevaseid jalutuskäike. Kambris puudus tualetivõimalus ja vesi ilmus ainult mõneks momendiks paaril korral päevas. Teda allutati sundtoitmisele. Kohus märkis ära, et ei olnud võimalik täpselt kindlaks teha kinnipidamistingimusi, sest juhtum leidis aset juba kaua aega tagasi. Ometi võeti arvesse esitatud kaebuse järjepidevust ja terviklikkust, põhjalikkust ja asjaolu, et kaebus oli üldises vastavuses CPT ja Ukraina parlamendi inimõiguste

⁷⁸ EIÕK otsus asjas *Ostrovar vs. Moldova*, 13. September 2005

⁷⁹ EIÕK otsus asjas *Kalashnikov vs. Venemaa*, 15. juuli 2002

⁸⁰ EIÕK otsus asjas *Nevmerzhtsky vs. Ukraina*, 5. aprill 2005

erivolniku poolt läbi viidud inspeksioonidega kohtueelsetesse kinnipidamisasutustesse Ukrainas. Samuti võeti arvesse, et Ukraina valitsus ei olnud teinud märkusi selle esildise kohta. Kohus võttis kokku, et hagi esitajat hoiti lubamatutes tingimustes, mis küündisid artikli 3 rikkumiseni. Edasi leidis kohus, et kaebaja olukord oli raskendatud nende täiesti lubamatute kinnipidamistingimuste tõttu artikli 3 mõistes. Veelgi enam, kohus märkis, et tema kohta väljastatud meditsiinilised aruanded sisaldasid informatsiooni, mille kohaselt avastati tal tõesti nahahaigused - sügelised ja ekseem. Oli selge, et isiku tervislik seisund oli halvenenud, toetudes ka hilisematele meditsiinilistele uuringutele ja järgnenud haiglasse paigutamisele peale tema vabastamist 23. Veebruaril 2000. Selliste haiguste algne kontraktsioon, kordumine, süvenemine ja edasise ravi vajadus pärast tema vabastamist olenemata sellest, et talle osutati mingisugust abi, siiski viitavad sellele, et teda hoiti ebasanitaarses kohas kinni, pööramata tähelepanu isegi kõige algsematele hügieenivajadustele. Sellised tingimused tekitasid niivõrd kahjulikke mõjusid tema tervisele ja heaolule mille tõttu kohus otsustas, et neid saab käsitleda artikli 3 rikkumisena. Kohus kordas veel, et meetmeid, mida loetakse meditsiiniliselt vajalikuks – antud juhul sundtoitmine, et kinnipeetu elu päästa – ei saanud põhimõtteliselt olla ebainimlikud või alandavad arvesse võttes Ukraina seaduslikkuse konteksti. Siiski oli oluline kindlaks teha, kas selliste meetmete tarvitusele võtmine oli meditsiiniliselt vajalik või mitte. Üldjuhul võis ka selle konkreetse juhtumi puhul olla vajalik isiku sundtoitmine. Siiski ei õnnestunud Ukraina Valitsusel esildada meditsiinilist tõestust selle protseduuri vajalikkuse kohta, mis oli määravalt oluline sundtoitmise protseduuri läbi viimiseks. Valitsuse ebapiisav selgitus sundtoitmise vajalikkuse kohta jättis kohtule üle vaid arvata, et tegemist oli omavolilise protseduuriga. Protseduurilised ettevaatusabinõud olid seetõttu jäetud järgimata, samuti ei võetud arvesse kaebaja teadlikku keeldumist söömisest ning seega ei väljendanud Ukraina võimud oma tegutsemisega isiku huvidest kinni pidamist, allutades teda sundtoitmisele. Oldi Kasutatud sunnivahendeid, milleks olid olnud käerauad, suu lahti-ajaja ja kummist toru, mis sisestati streikija toidukanalisse. Juhul kui vastupanu osutamise vastu füüsilise jõu kasutamine toimus – võis seda pidada isegi artikli 3 mõistes piinamiseks, kui ei olnud meditsiinilist vajadust selliseks teoks. Kohus võttis selles osas kokku, et sundtoitmine ilma meditsiinilise tõestuseta, mida valitsus antud juhul ei suutnud näidata, kasutades eelpool toodud vahendeid, kuigi isik osutas protseduuri läbiviimisel vastupanu, sai sellist kohtlemist pidada piinamiseks

artikli 3 mõistes. Kohus märkis, et meditsiinilised uuringud viidi arsti poolt läbi siis, kui isik kinnipidamisasutusse jõudis ja edaspidi umbes iga pooleteise kuu järel. Enne tema kinni pidamist ei kannatanud kaebuse esitaja kordagi ühegi nahahaiguse käes ja tema tervislik seisund oli hea. Meditsiiniline uurimuse tulemusena, mis viidi läbi 8. mail 1998, soovitati ta mikroobilise ekseemiga paigutada haiglasse, sest leiti, et vajalik on eriravi. Siiski seda soovitus ei järgitud. Lisaks sellele ei pööratud tema tervislikule seisundile tähelepanu perioodil 5 august 1998 kuni 10 jaanuar 2000. Kohtunägemuse järgi ei saanud seda pidada adekvaatseks ja mõistlikuks raviks, mida tulnuks talle anda näljastreikimise ajal ja haiguste tõttu, mida ta põdes. Peale selle ei olnud valitsusel näidata kirjalikke tõendeid kaebaja toitmise viisi ega meditsiinilise abi kohta, mida talle osutati. Seetõttu võis kohtu arvates seda pidada artikli 3 rikkumiseks.

Väärkohtlemine saab olla tekitatud ka läbi turvameetmete väärkasutamise. Näiteks käeraudade väärkasutamine või põhjendamatu läbiotsimine või narkotesti võtmine. Kaasuses *Iwanczuk vs. Poola*⁸¹ rõhutataksegi, et täielikud läbiotsimised, mis ei ole vastavuses reaalseste julgeolekukaalutlustega, on põhjendamatud ja võivad liigituda alandavaks kohtlemiseks.

*Lahendis Van der Ven vs. Holland*⁸² leidis kohus, et kehalise läbiotsimise sagedus ning meetod võivad iseenesest langeda artikli 3 mõttes ebainimlikuks ja alandavaks.

Väärkohtlemine võib tuleneda näiteks ebapiisava tervishoiu korraldamisest, vabas õhus jalutamise õiguse rikkumisest, kartserisse ebaseaduslikust paigutamisest või seal ülemäära pikalt hoidmisest. Oluline on märkida, et vangistusega kaasnevad juba iseenesest teatud ebameeldivused, kuid see ei tähenda seda, et iseenesest selle eest peaks riik kinnipeetavale midagi hüvitama.

⁸¹ EIÕK otsus asjas *Iwanczuk vs. Poola*, 15. November 2001

⁸² EIÕK otsus asjas *Van der Ven vs. Holland*, 4. veebruar 2003

3. KINNIPEETAVATE VÄÄRKOHTLEMINE EESTI VANGLASÜSTEEMIS

Eesti kinnipeetavate väärkohtlemine on paljuski seotud kinnipidamiskohtade arhitektuuriga. Hetkel on Eestis 2 kambertüüpi vanglat ja pärast Pärnu Vangla, Viljandi Vangla likvideerimist ning Ämari ja Murri vanglate liitmist on järele jäänud 3 laagertüüpi vanglat. Sel aastal valmis Viru Vangla. Teoreetiliselt peab autor oluliseks vaadelda olulisemaid kinnipeetavate väärkohtlemisega seonduvaid õiguse allikaid, milleks antud töö puhul on materiaalõiguse ja kohtupraktika vaatlemine.

3.1 Õigusnormistik

Eesti siseriikliku õiguse tasandil käsitleb väärkohtlemist õigusaktide hierarhias kõige kõrgemal astmel olev Eesti Vabariigi põhiseadus (PS)⁸³. Selle §18 järgi ei tohi kedagi piinata, julmalt või väarikust alandavalt kohelda ega karistada, kedagi ei tohi tema vaba tahte vastaselt allutada meditsiini- ega teaduskatsetele. PS §130 kohaselt ei tohi §18's sätestatud ka erakorralise või sõjaseisukorra ajal piirata. Piinamise ja väärkohtlemise tunnistab süütegudeks ka Eesti Vabariigis kehtiv Karistusseadustik (KarS)⁸⁴, kus §122 dispositsiooniks on järjepideva või suure valu põhjustanud kehaline väärkohtlemine ja §121: Teise inimese tervise kahjustamine, samuti löömine, pekmine või valu tekitanud muu kehaline väärkohtlemine ja samuti näitena § 291 - võimuliialdus: Ametialaseid ülesandeid täitva ametiisiku poolt relva, erivahendi või vägivalla ebaseaduslik kasutamine. Lastekaitseaduses⁸⁵ on säte, milles keelatakse lapse alavääristamine, hirmutamise või karistamine viisil, mis valmistab talle piina, tekitab talle kehalisi kahjustusi või ohustab last.⁸⁶

Sellised normid tõestavad juba iseenesest, et *de jure* olukord Eestis väärkohtlemisega seonduvalt on põhjalik.

⁸³ Eesti Vabariigi Põhiseadus. - RT 1992, 26, 349; RT I 2003, 64, 429

⁸⁴ Karistusseadustik. - RT 2001, 61, 364; RT I 2007, 13, 69

⁸⁵ Lastekaitseadus. - RT 1992, 28, 370; RT I 2006, 21, 162

⁸⁶ Hion, M. 2003. Piinamise, väärkohtlemise ja karistamise keelamine – Juridica, 2003, nr Inimõigused ja nende kaitse Euroopas, lk44-78.

3.2 Kohtupraktika

3.2.1 EIÕK praktika

Ainukeses Eesti kinnipeetutega seoses EIÕK menetletud kaasuses Alver vs. Eesti⁸⁷ kaebas Rein Alver, et tema pikaajaline kinnipidamine ebasanitaarsetes tingimustes viis tema maksa kahjustumise ja tuberkuloosi haigestumiseni. 22. mail 1996 võeti ta vahi alla kahtlustatavana murdvarguses. 19. Mail 1997 mõisteti ta süüdi pettuses ja murdvarguses ja määrati karistuseks neli aastat vangistust, kuid otsus tühistati ja ta vabanes. 28 septembril 1999 mõsteti ta uuesti süüdi ja määrati neli aastat ja kuus kuud vangistust. 19. jaanuaril 2000 lükkas Riigikohus tagasi tema apellatsiooni. Kokku veetis ta kinnipidamisasutustes kolm aastat ja seitse kuud. Enamus sellest ajast veetis ta Tallinna Keskvanglas (kokku kolm aastat ja kaks kuud, mille hulka arvestatakse kümme kuud veedetud aega Keskaiglas). Samuti veetis ta 14 lühikest perioodi Jõgeva Politseiprefektuuri arestimajas, kust teda saadeti kohtusse ning mis kestsid enamasti 5-15 päeva. Kokku veetis ta arestimajas 139 päeva. Inimeste arv, kes temaga koos Tallina Keskvangla kambrites viibisid, varieerus pidevalt. Vastavalt Eesti Valitsuse andmetele, olid kambrid 33-39 m² suurused. Vastavalt hagi esitaja väidetele, oli tema kambrikaaslasteks 17 inimest kaheks kuuks, 15 inimest 17 kuuks ja 14 inimest 7 kuuks. Kinnipeetavad võisid jalutada väljas kuni tund aega päevas. Hr Alver väitis, et kambrites ei olnud piisavat värsket õhku ja loomulikku valgust, toidu kvaliteet pidi halb olema, eraduskambrid külmad ja niisked, rotid ilmutasid ennast WC-pottide aukudest. Eesti Valitsus möönis, et loomulik valgus oli tõesti ebapiisav, kuigi värsket õhu puudust ei pidavat olema ning samuti oli enamus kambrites küttekehad vahetatud 1997-1998 aastatel, toitu olevat pidevalt kontrollitud. Jõgeva arestimajas olid kabrid keskmiselt 11 m² suurused ja nendes hoiti umbes 4-5 kinnipeetut korraga. Avalduse esitaja rõhutas, et kambrid olid äärmiselt ebasanitaarsed, neis puudus ventilatsioon ja korralik mööbel. Oli ainult ühiskasutatav platvorm voodite juures. Toitu pidavat antama ainult kord päevas. Valitsuse avaldas aga, et arestimaja kambrites on suured aknad klaasplokkidest, kuigi enamustes neist siiski on turvakaalutlustel need juba kinni müüritud ja et päevas anti alati kolm korda

⁸⁷ EIÕK otsus asjas Alver vs. Eesti, 8. November 2005

süüa, millest kaks olid soe söök. Vastavalt kaebaja meditsiinilistele aruannetele oli ta terve 1997. aasta märtsis. Ajal, mil ta viibis kinnipidamisasutustes, tuvastati tal maksa kahjustus, seejärel B ja C hepatiit ning 17 mai 1999 kuni 22 detsember 1999 diagnoositi tal tuberkuloos. Pärast tema vabastamist novembris 2000 leiti ekspertiisi tulemusena, et tema töövõime on langenud 80 %. Kohus arvestas tema vanglas viibimise aega ja kambrite suurust, kus teda hoiti. Märgitakse ära, et kuigi valitsusel õnnestus täpselt tõestada, mis ajal teda millises kambris kinni peeti, ei suudetud siiski täpselt tuvastada, millised kambrid olid üle rahvastatud ja millised mitte. Kohtu meelest võis seega järeldada, et valitsus ei olnud piisavalt pädev kõikidest vajalikest andmetest kohtut informeerima. Kuigi oli võimatu kindlaks teha täpset kambrite ruutmeetrite pinda ühe kinni kinnipeetu kohta asjassepuutuva perioodi kohta ja isegi vastavalt valitsuse osutatud andmetele, oli aegu, kus see pind oli 1.81 m² ühe kinnipeetu kohta arestimajas ja 2.36 m² keskvanglas. Samuti võeti arvesse CPT külastusel põhinevaid andmeid Jõgeva Poliseiprefektuuri arestimaja ja Tallinna Keskvangla kohta, milles oli märgitud, et need on tihti ülerahvastatud. CPT märkis, et olukord Eesti arestimajades on alandav ja ebainimlik. Eesti Valitsus oli olukorda selgitanud majanduslike võimaluste nappusega. Vastavalt kõigele sellele, leidis kohus, et ilma kahtlusega on kaebajat tema kinnipidamise aja vältel pikkadeks perioodideks paigutatud kabritesse, milles oli rohkem inimesi kui oleks pidanud. Lisaks sellele leidis kohus, et oli kõige tõenäolisem, et Rein Alveri tuberkuloosi haigestumine kaks aastat peale tema vahi alla võtmist oli juhtunud kinnipidamise ajal. Kohus leidis, et asjaolu iseenesest ei ole artikli 3 rikkumine, sest ta sai ravi, aga arvestada tuleb üldisi kinnipidamistingimusi ja sellest põhjustatud nakatumist. Lõpuks kordas kohus, et kuigi tuleb arvesse võtta, kas eesmärk oli kaebuse esitajat alandada või väärkohelda, ei tähenda sellise tahtluse puudumine ilmtingimata artikli 3 eiramise vältimatust. Võeti kokku, et tingimused kinnipidamiskohtades (ülerahvastatus, ebapiisav valgustus ja ventilatsioon, ebapiisavad hügieenivõimalused) olid muutnud kaebaja tervislikku seisundit märgatavalt halvemaks. Arvesse võeti ka tema kinnipidamiskohas veedetud aega ja valitsuse väidet parandada kinnipidamistingimusi, peale CPT külastust. Vastavalt sellele tuvastati artikli 3 rikkumine.

3.2.2 Riigikohtu praktika

Siseriiklikul tasandil tehtud kohtuotsused kinnipeetavate väärkohtlemise kohta, mis ei ole jõudnud Euroopa Inimõiguste Kohtusse menetlemiseks, on siiski tähelepanuväärsed, sest ka neis rõhutatakse sarnaselt EIÕK otsustele inimväärikuse ja inimõiguste tähtsust.

Näiteks Riigikohtu halduskolleegiumi otsuses⁸⁸, mille poolteks on Tartu Vangla ja kinnipeetav V.L, toob kohus välja mitmed väga olulised asjaolud. Vaidluse tekitas V.L'le distsiplinaarkaristuse määramine kartserisse paigutamise näol, mille ta kandis ära ajavahemikus 23. märts kuni 12 aprill 2004. Kassatsioonkaebuses väidab kassaator, et Ringkonnakohtu otsus põhineb ainult Tartu Vangla väidetel ja tema seisukohad on jäetud tähelepanuta. Ta väidab, et tema kartserisse paigutamine oli ebaseaduslik, samuti seda, et ta paigutati kartserisse oludes, kus ta oli haige. Kartseris viibimine olevat tal tekitanud füüsilisi ebameeldivusi, hingelist stressi, ärritust, alandust ja muret, mille tulemusena tema tervis järsult halvenes. Moraalse kahju tekitamise eest nõuab V.L 300 000 eesti krooni. Oma otsuses rõhutab Riigikohtu halduskolleegium, et inimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse eesmärk ja seda, et inimväärika kohtlemise nõue laieneb ka kinnipeetavatele. Selliste isikute staatus ei anna alust sekkuda nende põhiõigustesse enam, kui see tuleneb otse seadusest. Oma otsuses toob kohus välja seisukoha, et Vangistuseseaduses⁸⁹ ei ole sätestatud kartserisse paigutamise kui distsiplinaarsunnivahendi kohaldamise eesmärke ega määra piisavalt ka selle karistusliku meetme sisu. Ka viitab kohus Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitusel Rec (2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta (punktide 60.5), milles sisalduvat silmas pidades on kartserisse paigutamine kõige äärmuslikum karistusmeede. Leiti, et kartseris olnud ebapiisav sisustus on olnud vastuolus Vangla Sisekorraeeskirja⁹⁰ § 7 lg 2'ga⁹¹ ja on rikutud vetilatsiooninõudeid, mida möönnis Ringkonnakohus. Seega järeldati, et kinnipeetava inimväärikust kahjustati. Kunas

⁸⁸ Riigikohtu halduskolleegiumi 22.03.2006.a otsus nr. 3-3-1-2-06

⁸⁹ Vangistuseseadus. - [RT I 2000, 58, 376](#); [RT I 2006, 63, 466](#)

⁹⁰ Justiitsministri 30.11.2000.a määrus nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ - [RTL 2000, 134, 2139](#); [RTL 2006, 61, 1099](#)

⁹¹ Vastavalt Vangla Sisekorraeeskirja § 7 lg 2'le peab kartseri sisustusse kuuluma: päevaks ülestõstetavad ja seina külge lukustatavad kõvad lavatsid; põrandad või seina külge kinnitatud laud ja kaks lauapikkust pinki; joogiveenõu ja kruus (kui veevarustust ei ole); valjuhääldi; riidenagi; pesemiskoht; WC.

puuduvad Riigivastutuse seaduse (RvastS)⁹² §13's sätestatud asjaolud, mis välistaksid vangla tekitatud kahju osas või piiraksid seda, siis leiti, et ilma õigusliku aluseta kartserisse paigutamine ning seadusele mittevastavad kinnipidamistingimused olid olnud seadusevastased ja tekitanud isiku väärkuse kahjustamise. Riigikohtu halduskolleegium rahuldab osaliselt kassatsioonkaebuse ning pidas halduskohtu määratud hüvitise suurust, milleks oli 10 000 krooni, proportsionaalseks ja vastavuses olevaks Riigivastutuse seaduse § 9 lg 2 tingimustele.

Teises olulises Riigikohtu halduskolleegiumi otsuses⁹³ on poolteks V.R ja Tartu Vangla. V.R kaebab, et tema jätmine kartserikambrisse peale distsiplinaarkaristuse kandmist kuuks ajaks põhjendusega, et ta jäeti sinna lukustatud kambri režiimiga karistust edasi kandma, on tekitanud moraalset kahju ja nõuab kahju hüvitamist. Tema seisukoht on selline, et kunas puudusid pistikupesa, öökapp isiklike asjade ja hügieenivahendite jaoks (ta pidi neid põrandal hoidma), kamber oli niiske ja räpane, põrand põlenud, siis tekitas see talle vaimseid kannatusi, mida Põhiseaduse §-de 11 ja 18 järgi ei tohiks keegi kogeda. Samuti leiab kaebaja, et ta oli üldse kõlbmatu kartserisse paigutamiseks, tuues välja halva tervisliku seisundi ja asjaolu, et seda ei selgitatud enne sinna pagutamist välja. Tartu Vangla väidab vastu, et kambri tingimused sõltuvad eelkõige kambrielanikest endist ja vanglal ei ole võimalik koheselt puudusi kõrvaldada. Samuti põhjendatakse tema kartserisse jätmist sellega, et mujal polnud tema jaoks sobivat kambrit, kuhu ta paigutada ja ei ole ette nähtud isikute koridori jätmine, millest tulenevalt pidi ta karistust edasi kandma puudustega kambris. Tartu Vangla väitel peavad kinnipeetavad ise oma kambris puhtust hoidma ja kuigi ei ole ette nähtud, et vangla varustab kinnipeetavaid koristusvahenditega, siis võimaluse korral ja kinnipeetava enda soovil seda tehakse. Riigikohtu halduskolleegium nõustub juba halduskohtus tehtud otsusega, et Tartu Vangla toiming - V.R jätmine kartserisse peale distsiplinaarkaristuse ära kandmist on õigusvastane, sest kartserikambrid pole ette nähtud lukustatud kambri režiimiga karistuse kandmiseks. Ebaseadusliku kartserisse paigutamise peetakse võimalikuks inimväärkuse alandamist. Sarnaselt 3-3-1-2-06 lahendiga rõhutatakse inimväärkuse ja inimõiguste tähtsust ja laienemist igapäevale, sh kinnipeetutele. Kohus viitab ka Euroopa Vanglareeglistiku p 18.1'le, mille kohaselt tuleb kinnipeetava majutamisel

⁹² Riigivastutuse seadus. - [RT I 2001, 47, 260](#); [RT I 2004, 56, 405](#)

⁹³ Riigikohtu halduskolleegiumi 28.03.2006.a otsus nr. 3-3-1-14-06

austada tema inimväärikust, tagada võimalikul määral tema privaatsus, tervishoiu ja hügieeninõuete järgimine, ventilatsioon, valgustus ja küte. Kohus leiab, et 35 päevane ebaseaduslik kartseris hoidmine on kooskõlas RvastS § 9 lg 1'ga, milles muuhulgas sätestatakse ka, et mittevaraline kahju hüvitatakse süüliselt väarikuse alandamise korral. Selle kohaselt peab kahju olema tekitatud süüliselt ja kohus leiab, et Tartu Vangla kahju tekitamine V.R'le on süüline, sest vangla oleks võinud kaaluda kinnipeetava teise vanglasse saatmist vastavalt Vangla sisekorraeeskirja § 11'le, kui V.R'le ei leitud sobivat kambrit. Seega arvestades proportsionaalsuse põhimõtet, mõistis kohus väja V.R kasuks 3000 krooni.

3.3 CPT tähelepanekud väärkohtlemise osas

2003. aasta CPT Eesti külastuse põhjal Eesti Valitusele kirjutatud raportis⁹⁴ tuuakse välja väärkohtlemist puudutavatest teemadest kuuludused eriüksuslaste vangide jõhkra kohtlemisest ning nõuti Eesti Valitsuse poolse põhjaliku juurdluse läbiviimist. Olmetingimuste osas avaldati puudused Tallina Vangla eelvangistusosakonnas ülerahvastatuse ja halbade elamistingimuste näol. Vangide arstliku läbivaatuse olulisuse osas rõhutab CPT, et eriti oluline on vaadata põhjalikult üle kõik kaebused, mis seonduvad väärkohtlemisega. Eriti vastuvõetamatud olid Tartu Vangla eelvangistushoone ohjelduskambrite tingimused, kus ainukeseks sisustusesemeks oli maapinnast umbes 10 cm kõrgemal asuv betoonist platvorm, mille küljes oli neli metallrõngast isiku fikseerimiseks seliliasendis. Need olid mõeldud isiku ohjeldamiseks, kuid ka niisama distsiplinaarkaristuse täideviimiseks. Kuigi Eesti ametivõimud olid pärast asjakohast nõudmist eemaldada viivitamatult need rõngad ja enam kuangi sellist meedet kasutada, rõhutas siiski CPT, et sellist tüüpi kambrid ei sobi üldse kellegi kinni pidamiseks. Meditsiini valdkonna osas mainitakse veel asjaolu, et vangi arstliku läbivaatuse järel koostatud dokument peab sisaldama täielikku ülevaadet asjaosalise isiku poolt antud selgitustest, mis on olulised meditsiinilise läbivaatuse seisukohast; objektiivse meditsiinilise leiu üksikasjalikku kirjeldust põhjaliku läbivaatuse järel ja arsti hinnang nendes

⁹⁴ Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee raport Eesti Valitusele Eesti külastuse kohta, mis toimus 23-30. september 2003, välja antud 14.aprill 2004 ja vastu võetud 5. Märtsil 2004

kontekstides. Vangil ja tema kaitsjal peab olema võimalus tutvuda arsti hinnanguga. Samuti soovib CPT läbi vaadata kehtiv protseduur, et kindlustada meditsiiniliste ülesmärgete jõudmine prokuröri kätte, kui arst on diagnoosinud vigastused, mis langevad kokku vangi poolt kirjeldatud väärkohtlemisega.

CPT tegi ka muid märkusi. Eriti olulised tähelepanekud olid viivitamatult edastatavad tähelepanekud. Esiteks mainiti Kohtla-Järve ja Narva arestimajasid, samuti teisi arestimajasid, kus valitsesid sarnased kinnipidamistingimused. Välja toodi kinni peetavate üksluissele režiimile allutamise jäledad olmetingimused, mis delegatsiooni arvates olid ebainimlikud ja alandavad. Selle kohaselt nõuti kohest arestimajade olukordade parandamist. Ka Vanglate Keskhaigla kinnipidamistingimustega ei olnud rahul – nende meelest oli olukord halvenenud peale nende esimest külastust 1997. aastal. Patsientidele ei pakutud võimalust viibida värske õhu käes, tuberkuloosiga haiged olid ööpäevaringselt lukustatud oma kambritesse, mitmetes kambrites puudus päevavalgus, sest aknad olid kaetud metallplaatidega. Väärkohtlemise kohta sai delegatsioon infot isikute politseiametnike poolt peksmise kohta nii vahistamisel kui politseijaoskonnas viibimise ajal, kuid mitte arestimaja personali poolse kohtlemise osas. CPT on soovitanud Eesti ametivõimudel pidada jätkuvalt prioriteetseks vanglatöötajate teenistusalase väljaõppe arendamist, nii baasväljaõppe kui täiendõppe osas.

Inimõiguste erivolinik on välja toonud, et olukord Rakvere arestimajas ei ole kaugeltki rahuldav, milles CPT 2003 aasta külastuse ajal peeti kinni 19 isikut. Ei olnud ruumi tegevuste jaoks ei sees ega väljas, mistõttu pidid inimesed olema oma kambrites 24 tundi ööpäevas. Ainuke võimalus kambrit välja saada oli kord nädalas duši alla minnes. Üks kamber, mille suurus oli umbes 20 m² majutas endas kaheksat meest, kes pidid magama tihedalt üksteise kõrval põrandal puust plavormil, õhukeste madratsite peal. Päevavalgus oli väga napp ja ruum oli täidetud sigaretsuitsuga. WC-pott oli kambri nurgas, eraldatud kõigest madala kardinaga. Enamus kinnipeetavaid viibivad selles arestimajas üks kuni kaks nädalat, mõned, kes ootavad kohtuotsust märkimisväärselt kauem – kuni mõned kuud. Sellele asjaolule pööravad inimõiguste organisatsioonid tõsist tähelepanu. Kindlasti ei peaks arestimajades kedagi kauem

kinni hoidma, kui selleks algselt voli on antud.⁹⁵

3.4 Vanglasüsteemi meetmed väärkohtlemise takistamiseks

Selleks, et paremini välja tuua olukord Eesti vanglates seoses väärkohtlemisega, toob autor töös välja, milliseid meetmeid on Eesti tarvitusele võtnud, et parandada kinnipeetavate väärkohtlemise vältimiseks vanglasüsteemi ning kirjeldab lühidalt, milline on hetkeseis Eesti Vanglasüsteemis. Samuti proovitakse kaardistada osa tegevustest, mis Eestil ees seisavad ning mille implementeerimisel võetakse arvesse inimõigusi.

Oluliseks aktuaalseks sündmuseks on Viru Vangla avamine 2008. aastal. Riigi Kinnisvara AS-i juhtimisel alustati Viru vangla ehitustööde ettevalmistusega Jõhvis juba 2005. aastal. Vangla asutamine on loonud 340 uut töökohta. Viru Vangla on esimene vangla, kus kõik territooriumil asuvad hooned on turvalisuse suurendamiseks omavahel ühendatud kinniste ühendusteede ehk galeriidega.⁹⁶ Uue vangla ehitamine on olnud kindlasti äärmiselt vajalik kinnipeetavate väärkohtlemise seisukohalt, sest vanglas on 1000 kohta ning kambrid on kuni kahekohalised, mis võimaldab omakorda likvideerida kohti vanadest laagertüüpi vanglatest. See omakorda vähendab kinnipidamistingimuste paranemise näol kinnipeetavate väärkohtlemist. Siiski on juba praeguseks avastatud mitmeid puudusi, millega tegeletakse paralleelselt kinnipeetavate vastu võtmisega selle diplomitöö kirjutamise hetkel tulenevalt vastusest Viru Vanglale esitatud teabenõudele.

Vastavalt Justiitsministeeriumi arengukavale aastani 2012⁹⁷, on üheks strateegiliseks eesmärgiks ka „Turvalised vanglad“. Indikaatorina on välja toodud, et Eestisse jääb aastaks 2012 neli vanglat: Tallinna, Tartu ja Viru vangla on regionaalvanglad, Murru Vanglas kannavad karistust kinnipeetavad, kel ei ole raskusi alluda karistuse täideviimise protsessile. Väärkohtlemisest kaugenemise soovi tõestavad arengukavas antud strateegilise eesmärgi all meede 1 ja meede 2:

⁹⁵ Murdoch, J. 2006, op.cit,lk,174

⁹⁶ <http://www.vangla.ee/viru>

⁹⁷ <http://www.just.ee/33313>

- Tänapäevanõuetele vastavate vanglate loomine (kambertüüpi vanglakohtade ja avavanglakohtade rajamine) ja järelevalve tõhustamine.
- Vanglasüsteemi organisatsioonilise korralduse arendamine ja professionaalse ametnikkonna kujundamine.

Näitlikustamiseks saab välja tuua Ämari ja Murru Vangla liitmise 1. detsembril 2007. Vastavalt JM vastusele päringu kohta, mis konkreetselt muutus paremaks vanglate liitmise tulemusena, sai autor vastuseks, et Murru Vanglas on nüüdseks peaaegu lahendatud valvurite nappuse probleem, sest Ämari töötajad läksid sinna suures osas üle. Nüüd on juba alustatud keeleprobleemidega valvurite välja praakimist, et viia personal vastavusse avaliku teenistuse seadusest tulenevate nõuetega. Käib valvurite värbamise kampaania Tallinna Vanglasse, mis vastavalt Tallinna Vanglale esitatud teabenõudele on olnud edukas.

Lisaks asjaolule, et Eestisse peaks jääma neli vanglat, millest Murru Vanglas hakkavad karistust kandma allumatud kinnipeetavad, on arengujärgus ka Viru Vangla, mille ühte üksustest peaks sarnaselt Murru Vanglaga olema võimalik paigutada selliseid kinnipeetavaid. Justiitsministeerium vastas esitatud teabenõudele, et protsess näeb ette vanglaametnike ülihoolikat valimist, nende testimist, nendega vestlemisvooru, võimalusel veel füüsilisi katseid. Samuti toimub hetkel üksuse erilise kontingentiga arvestav ametnike täiendkoolitusprogrammi kombineerimine. Väärkohtlemise seisukohalt on oluline see, et ka selle konkreetse etapi juures on arvesse võetud mitmete teadlaste arvamusi ning on tehtud koostööd välisriikidega – eelkõige Suurbritanniaga.

Näitena võib veel tuua valvurite baasõppe õpiku väljatöötamise, millega paralleelselt toimub nende kutsestandardi uuendamine. Justiitsministeeriumi sõnul on plaanis selle õpiku koostamisel muuhulgas arvestada ka inimõigustega ning peetakse võimalikuks, et raamatusse tuleb selleteemaline ülevaatlik eraldi peatükk.

Järeldada võib seda, et mitmes olulises tööetapis on juba kõrgemal tasemel arvestatud inimõiguste olulisusega ning see on kindlasti positiivne samm väärkohtlemist vältiva suhtumise suunas.

Seoses kriminaalhooldusseaduse, vangistusseaduse ja kohtute seaduse muutmise seadusega jõustub 1. juunist 2008 muuhulgas vangistusseaduses ka norm § 4¹, milles on sätestatud:

(1) Kinnipeetavat, arestialust või vahistatut koheldakse viisil, mis austab tema inimväärikust ning kindlustab, et karistuse kandmine või vahi all viibimine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas või arestimajas kinnipidamisega.

(2) Kinnipeetava, arestialuse või vahistatu vabadus allutatakse seaduses toodud piirangutele. Kui seadus ei sätesta konkreetset piirangut, võib vangla, Justiitsministeerium või arestimaja kohaldada vaid selliseid piiranguid, mis on vajalikud vangla või arestimaja julgeoleku kaalutlustel. Piirangud peavad vastama täideviimise eesmärgile ja inimväärikuse põhimõttele ega tohi moonutada seaduses sätestatud teiste õiguste ja vabaduste olemust.”

Sellise inimväärikust austava normi jõustumine näitab kindlasti riigi suhtumist inimõigustesse, kuid paragrahvi mõte võib autori hinnangul tulevikus viia teatud dilemmani ning sisaldab endas riske. Kinnipeetavad võivad ühelt poolt hakata seda paragrahvi valesti tõlgendama ning see võib tekitada tööd juurde vangla juristidele ning Justiitsministeeriumile. Kinnipeetavad ei pruugi soovida mõista, et staatiliste fikseeritud piiride olematuse tõttu ei ole võimalik lähtuda eeskujuna ainult mingist konkreetsest EIÕK lahendist ega selles normis sätestatust, vaid kõikidel juhtudel tuleb kujundada seisukoht konkreetset situatsiooni arvesse võttes. Samuti sisaldab norm äärmiselt laia tõlgenduspinna omavaid sõnu nagu näiteks: lg 1 “paratamatult kaasnevad”; lg 2 “julgeoleku kaalutlustel”, samuti mingis mõttes läbib “inimväärikuse põhimõte”. Kinnipeetavad võivad teadmatusest lähtuda hoopis teistest kriteeriumitest, mida selle paragrahvi all on mõeldud või mis on üldpõhimõtetena rahvusvahelises õiguses omandanud tavaõiguse staatuse või on sinna suunas teel seoses väärkohtlemisega.

Paragrahvi teisest lõigust võib järeldusi teha ka jõu kasutamise kohta kinnipeetavate kahjuks – kuna kohtutes võidab enamasti see, kes paremini argumenteerida oskab, võib riik hakata sõna “julgeoleku kaalutlustel” peale jõu kasutamist mingis olukorras

tõlgendama selliselt, et see oli vajalik julgeoleku kaalutlustel. See annab justkui kaitseklausli riigile endale, mitte ei kaitse kinnipeetavate põhiõigust mitte olla piinamise või ebainimliku ja alandava kohtlemise subjektiks. Samas on sellele õnneks mõeldud ning kolmel viisil välistatakse mittemõistliku jõu kasutamine (piirangud peavad vastama täideviimise eesmärgile, inimväärikus põhimõttele ning peavad muul viisil olema kooskõlas teiste õiguste ja vabadustega). Selle lõiguga on aga siiski riigile põhimõtteliselt jäetud õigus kasutada jõudu.

Veel üheks raskuseks võib kujuneda see, kuidas vanglaametnikud, kes realselt täitevvõimu teostavad, sellest paragrahvist aru saavad. Vanglaametnike teadlikkus inimõigustest ei ole veel kindlasti piisavalt küps, sest näiteks Sisekaitseakadeemias hakati inimõiguste juurutamist alles mõned aastad tagasi rakendama läbi inimõiguste õppeaine õppekavasse sisse viimist. Sellest tingitult ei tea paljud vanglaametnikud, mis on kinnipeetavate inimväärikus ning tekib küsimus, kas antud paragrahv on ainult kohtunike ning kitsama eneseteadlikuma sihtgrupi jaoks käesoleval hetkel?

Õnneks on Justiitsministeerium ja Sisekaitseakadeemia võtnud suuna jätkata inimõiguste väärtustamist süsteemis. Antud klausli koostamisel on vaadatud tulevikku ning see on samuti üks headest märkidest, mida on kinnipeetavate väärkohtlemise vältimiseks konkreetselt tehtud. Tõde – milliseid vaidlusi paragrahv kohtus toob või kas kinnipeetavate kaebuste arv seoses väärkohtlemisega muutub või kas ja kui palju vanglasüsteemiga seotud inimeste eneseteadlikkus inimõigustest seetõttu tõusma hakkab või selle tegelik väärtustamine muutub, on tuleviku küsimus.

KOKKUVÕTE JA ETTEPANEKUD

Üldised tulemused

Käesolevas diplomitöös uuris autor, kuidas on inimõiguste süsteemis jõutud väärkohtlemist vähendava suhtumise ja tegutsemiseni rahvusvahelistes lepingutes ning analüüsis kohtulahendite põhjal, kuidas on peegeldunud tegelik seis. Samuti analüüsi, kui tõsiselt suhtutakse rahvusvaheliste institutsioonide ettepanekutesse ning millisel määral järgitakse positiivseid ning negatiivseid kohustusi.

Hüpotees leidis kinnitust, sest *de jure* ning *de facto* riikide käitumine väärkohlemisega seonduvalt on Euroopas üldiselt ja Eestis arenenud, kuid kaebuste suur arv ning kohtulahendite iseloom ei viita ainult kinnipeetavate õigusteadlikumaks muutumisele, vaid ka põhjustele, et kõik riigid ei kohtle kõiki kinnipeetavaid inimväärikalt vastavalt oma tegevusele või tegevusetusele (positiivsed ja negatiivsed kohustused).

Nähtub, et eelmise sajandi jubeduste mõjul inimõiguste kaitseks mõeldud institutsioonide (EIÕK) ja rahvusvaheliste dokumentide nagu EIK tekkimine on kahtlemata põhjendatud. Võib öelda, et on tehtud suur edusamm paremuse poole inimõiguste tagamise valdkonnas.

Nagu kohtupraktika analüüsimisest nähtub, võivad kaebused ja otsused olla seotud väga erinevate valdkondade ja teemadega, mis võivad, aga ei pruugi liigituda väärkohtlemiseks Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 3 mõttes. Haldusorganil on kaebuse korral kohustus tõendada menetluseks olulisi asjaolusid. Nii Euroopa Inimõiguste Kohus kui siseriiklikud kohtuorganid peavad esmalt välja selgitama kaebuste kõlblikkuse ja seejärel tuvastama, kas väärkohtlemine esineb ning millisel kujul. Arvesse tuleb võtta *de minimis* printsiipi. Nagu ka lahti mõtestatud EIÕK kaasustest tuleneb, võib väärkohtlemine olla väga erinev – seda võib seostada kinnipidamistingimustega (näiteks ülerahvastatus või loomuliku valguse ebapiisavus), tervishoiuga (näiteks sundtoitmine või teatud juhtudel eakate inimeste teisiti

kohtlemise vajadus) või hoopis vangla julgeolekuga (näiteks otstarbetu jõu meetmete kasutamine või sunniviisiline kiilaks ajamine). Mõnedel juhtudel, kui väärkohtlemine on tuvastatud, makstakse täiesti õigustatult neile hüvitist, kes on pidanud puuduste või seadusevastase kohtlemise tõttu kannatama. Kõigi heaolu üheks fundamentaalseks aluseks demokraatlikus riigis on inimõigused, mis peavad kehtima kõigile ühtemoodi. Riikidel on siiski vaja hoida ennast haritud vastavates valdkondades, jätkata rahvusvahelist koostööd.

Tulemused Eesti kohta

Eesti kui avatud õigusriik on oma ukseid küll avanud erinevatele välislepingutele, kuid see, mis toimub meie endi keskel *de facto* – meie vanglates, arestimajades ning viis, kuidas riik oma kodanikke kohtleb, ei ole veel piisav. Siiski, valitsuse avatus näiteks CPT delegatsioonile ja nende raportitele ning operatiivne võimaluste piires reageerimine annab põhjust arvata, et Eesti on tõsimeelne väärkohtlemise vältimise küsimuses ning inimeste põhiõiguste ja vabaduste tagamise arendamine toimub tõusvas joones. Eestis nõuab EIK ja CPT raportite efektiivsem rakendamine veel aega ja tõsist tööd. Seda enam, et vastus CPT 2003 aasta raportile oli pealiskaudne ja äärmiselt napsõnaline. Eestis tuleks kindlasti veel ümber kujundada nii Vangistusseadust, Vangla sisekorraeeskirja, kuid üle tuleks vaadata ka vanglate kodukorrad. Kodukordade loomisel on samuti oluline koostöö. Kogu süsteemi ühtsustamine võiks muuta oluliselt kergemaks mitmeid vanglas toimuvaid protsesse. Selle üheks näiteks on Eesti vanglate päevakavade erinevus. Kui need ühtlustuksid, ei oleks enam põhjust küsida, miks Murru Vanglas on kinnipeetavate äratus varem kui Tartu Vanglas. Samuti võiks ühtsustada kinnipeetavate käed selja taga kõndimise poliitikat. On ka probleeme, mida on raske Euroopa Vanglareeglistiku järgi parandada. Näiteks selles sätestatult on vanglal kohustus töötajaid hoolikalt valida, aga praegusel ajaperioodil on siiski veel küllaltki suur nooremametnike puudus, et ülihoolikas filtreerimine ja utoopiliste atesteerimisnõuete ettekirjutamine ei ole kogu süsteemile kasulik ning looks selgelt juurde juriidilisi probleeme, mille lahendamine kulutaks väärtuslikku aega. Areneda tuleb siinkohal alustuseks siiski mujalt.

Süsteemi paremaks toimimiseks seoses kinnipeetavate väärkohtlemisega pakub autor välja omapoolseid lahendusi, mis tekkinud mõtted analüüsitud materjalist ning

vastustest teabenõuetele.

Ettepanekud

- Edaspidi koostada vastused CPT raportitele põhjalikult – see võiks olla osa tõsiseltvõetavast eneseanalüüsist
- panna paika kindel tegevuskava teatud funktsioonide allapoole delegeerimiseks
- järgida vanglasüsteemi reformimisel ja ametnike välja õpetamisel hoolsamalt rahvusvahelisest õigusest tulenevaid soovitusi, kuid pidades silmas kõiki Eestile omaseid erisusi ning hoolikamalt sorteerida olulist informatsiooni ebaolulisest
- välja töötada ühtne välissuhtluspoliitika, et muuta väliskoostöö tõhusamaks
- narkoprobleemidega tegeledes arvestada ka steriilsete süstalde jagamise vajadusega ning teha uurimus nende jagamise programmi implementeerimise vajaduse jaoks Eesti vanglates
- vanglaametnike väljaõppe korraldamisel senisest enam teavitada vanglasüsteemi puudutavat haldusmenetlust ning sellest tulenevalt anda põhjalikum teadmine seaduste tõlgendamisest ning rahvusvahelistest normidest, et näiteks positiivse kohustusena toetada kinnipeetavaid vajaliku informatsiooniga ning luua neile elamiskõlblikud tingimused, kuid negatiivse kohustusena hoiduda nende piinamisest ning julmast kohtlemisest.

SUMMARY

The topic of this graduation paper is „ The concept of ill-treatment of prisoners in the contemporary human rights law and imprisonment law in Europe“ and it consists of 53 pages, 3 chapters and the author has made use of 65 sources.

The key-words of the work are as follows: „human rights“, „the development of human rights“, „maltreatment“, „torture“, „cruel, inhuman and degrading treatment“, the ill-treatment of inmates in Estonia“, „non governmental organizations(NGOs)“, „the case law of the European Court of Human Rights“, „European imprisonment law“, „international law“.

The object of the paper is to find out how extensive is the outreach of the concept of ill-treatment of prisoners in theory and in practice, as well as mapping the *status quo* in European and then in Estonian prison system.

The main sources are the case law of the ECtHR considering the detention and ECHR and other sources considering the imprisonment law. The case law of the Estonian Constitutional Court and literature are used in the frames of domestic discussion.

The method used is qualitative – analysing the sources. There has been a dialogue with the Prisons Department of the Estonian Ministry of Justice and the answers for the requests for information have also been used.

The outcome shows that due to the joining of European Union Estonia has even more actively started to reform its prison system and therefore the ill-treatment of prisoners is minimalizing. Still, Estonia as a member of the EU and reforming the prison system do not by itself show the changes in the field of ill-treatment of prisoners but it also comprises the broader *de facto* and *de jure* situation in the European and international law.

The novelty of this paper lies in the fact that there is no comparative and analysing information of ill-treatment of prisoners in Estonia.

The outcome can be put into practice in the further reforming of Estonian prison system, but also as a study handout for the Public Service Academy of Estonia and it could also be helpful as an informative material for the Estonian Ministry of Justice in the light of communicating with the CPT in the future.

KIRJANDUSALLIKAD

Kirjandus:

1. Adamson, A. 2003. Lähiajalugu: Õpik XII klassile. Tallinn:Tallinna Raamatutrükikoda
2. Applebaum, A. 2005. Gulag. Tallinn:Varrak
3. Eesti Entsüklopeedia. 2. kd. Tallinn:Kirjastus Valgus,1987
4. Eesti Entsüklopeedia. 5. kd. Tallinn:Kirjastus Valgus,1990
5. Eesti Entsüklopeedia. 6. kd. Tallinn:Kirjastus Valgus,1990
6. Eesti Entsüklopeedia. 8. kd. Tallinn:Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1995
7. Hanski, R. 1999. Rahvusvahelised inimõigused ja nende kaitse. Turku:Åbo Akademi University
8. Hion, M. 2003. Piinamise, väärkohtlemise ja karistamise keelamine – Juridica, 2003, nr Inimõigused ja nende kaitse Euroopas
9. Jürgen, I. 2004 „Menetlusõiguse rikkumine kui kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alus kriminaalmenetluses” – Juridica, 2004, nr III
10. Kempen, P.H. 2007. Reader: Protection of Human Rights in International Law. Nijmegen, Nederland: Dictatencentrale Radboud Universiteit Nimegen
11. Kiviorg, M. Land, K. Miil, K. Vallikivi, H. 2007. Rahvusvaheline Õigus. Tallinn: Kirjastus Juura
12. Lines, R. 2007. Injicing Reason: Prison Syringe Exchange and Article 3 of the European Convention on Human Rights. E.H.R.L.R. Issue 1. © Sweet & Maxwell LTD.
13. Martin, E.A. Law, Jonathan. 2006 Oxford Dictionary of Law, 6th edition. Oxford: Oxford University Press
14. Maruste, R. 2003 Väärkohtlemise käsitus Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas – Juridica, 2003, II
15. Murdoch, J. 2006. The teratment of prisoners: European standards. Strasbourg Cedex: Council of Europe
16. Robertson, G. 2007 Crimes Against Humanity: The Struggle for Global Justice, 3rd edition. New York: The New Press
17. Smit, D.van Z, 2006, The European Prison Rules, Barcelona, Congrès Penitenciarí Internacional: La funció social de la política penitenciària
18. Solženitsõn, A. 1990. Gulagi Arhipelaag. Tallinn:Eesti Raamat
19. Steiner, H.J; Aston, P. 2000. International Human Rights In Context: Law, Politics, Moral, second edition. Oxford: Ocford University Press
20. Susi, M. 2006. Recent Judgments and Decisions of the European Court of Human Rights towards Estonia – Juridica International 2006, nr I
21. The CPT standards „Substantive“ sections of the CPT’s General Reports, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2006

22. Tomuschat, C. 2007. Human Rights: Between Idealism and Realism. Oxford: Oxford University Press
23. Uibopuu, Henn-Jüri. Inimõiguste rahvusvaheline kaitse. Juura 2000

Kohtulahendid:

24. Eesti Vabariigi Riigikohtu halduskolleegiumi 22.03.2006.a otsus nr. 3-3-1-2-06
25. Eesti Vabariigi Riigikohtu halduskolleegiumi 28.03.2006.a otsus nr. 3-3-1-14-06
26. EIÕK otsus asjas Aksoy vs Türki, 18. Detsember 1996
27. EIÕK otsus asjas Alver vs. Eesti, 8. November 2005
28. EIÕK otsus asjas Aydin vs Türki, 25. September 1997
29. EIÕK otsus asjas Dikme vs Türki, 11. juuli 2000
30. EIÕK otsus asjas Fedotov vs. Venemaa, 25. Oktoober 2005
31. EIÕK otsus asjas Iirimaa vs Ühendkuningriik, 18. Jaanuar 1978
32. EIÕK otsus asjas Ilascu vs. Moldoovia ja Venemaa, 25. Oktoober 2005
33. EIÕK otsus asjas Ilhan vs Türki, 27. Juuni 2000
34. EIÕK otsus asjas Iwanczuk vs. Poola, 15. November 2001
35. EIÕK otsus asjas Kalashnikov vs. Venemaa, 15. juuli 2002
36. EIÕK otsus asjas Kudla vs. Poola, 16. detsember 1997
37. EIÕK otsus asjas Mathew vs. Holland, 29. september 2005
38. EIÕK otsus asjas Nevmerzhitsky vs. Ukraina, 5. aprill 2005
39. EIÕK otsus asjas Ostrovar vs. Moldova, 13. September 2005
40. EIÕK otsus asjas Pantea vs. Rumeenia, 3. juuni 2003
41. EIÕK otsus asjas Papon vs. Prantsusmaa, 7. juuni 2001
42. EIÕK otsus asjas Peers vs Kreeka, 19. Aprill 2001
43. EIÕK otsus asjas Selmouni vs Prantsusmaa, 28. Juuli 1999
44. EIÕK otsus asjas Salman vs Türki, 27. Juuni 2000
45. EIÕK otsus asjas Selmouni vs Prantsusmaa, 28. Juuli 1999
46. EIÕK otsus asjas Soering vs Ühendkuningriigid, 7. Juuli 1989
47. EIÕK otsus asjas Van der Ven vs. Holland, 4. veebruar 2003
48. EIÕK otsus asjas Vincent vs. Prantsusmaa, 24. oktoober 2006
49. EIÕK otsus asjas Yankov vs. Bulgaaria, 11. detsember 2003
50. EIÕK otsus asjas Van der Ven vs. Holland, 4. veebruar 2003

Internetimaterjal:

51. Territorial scope of European Convention on Human Rights.
<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=005&CM=8&DF=4/19/2007&CL=ENG>
52. <http://www.vangla.ee/viru>
53. <http://www.just.ee/33313>

54. http://www.riigikogu.ee/?page=pub_ooc_file&op=emsplain&content_type=text/html&u=20080413123513&file_id=270638

Õigusaktid:

55. Eesti Vabariigi põhiseadus [RT 1992, 26, 349](#); [RT I 2003, 64, 429](#)
56. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon - [RTII, 01.04.1996, 11/12, 34](#)
57. Justiitsministri 30.11.2000.a määrus nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ - [RTL 2000, 134, 2139](#); [RTL 2006, 61, 1099](#)
58. Karistusseadustik [RT 2001, 61, 364](#); [RT I 2007, 13, 69](#)
59. Kriminaalmenetluse seadustik - [RT I 2003, 27, 166](#); [RT I 2007, 12, 66](#)
60. Lastekaitseseaduses [RT 1992, 28, 370](#); [RT I 2006, 21, 162](#)
61. Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee raport Eesti Valitusele Eesti külastuse kohta, mis toimus 23-30. september 2003, välja antud 14. aprill 2004 ja vastu võetud 5. märts 2004
62. Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa konventsioon. - [RTII, 05.11.1996, 36/37, 132](#)
63. Riigivastutuse seadus. - [RT I 2001, 47, 260](#); [RT I 2004, 56, 405](#)
64. United Nations Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (1984)
65. Vangistuseseadus - [RT I 2000, 58, 376](#); [RT I 2006, 63, 466](#)